

PRÁVNÍ FÓRUM 5 2007

4. ročník
30. 5. 2007

Judikatura Evropského soudního dvora v oblasti evropského justičního prostoru ve věcech civilních Část IV.

Nařízení Brusel I ve světle judikatury Evropského soudního dvora

JIŘÍ VALDHANS, KLÁRA SVOBODOVÁ

Mgr. Jiří Valdhans, Ph.D.,
odborný asistent na katedře
mezinárodního a evropského
práva Právnické fakulty
Masarykovy univerzity
v Brně

Mgr. Klára Svobodová,
doktorandka na katedře
mezinárodního a evropského
práva Právnické fakulty
Masarykovy univerzity
v Brně

I. Úvod

V předcházející části seriálu byli čtenáři obeznámeni s judikaturou Evropského soudního dvora týkající se alternativní pravomoci soudů místa plnění smlouvy v čl. 5 odst. 1 nařízení Rady (ES) č. 44/2001. Co se četnosti využívání týče, zaujímá alternativa v čl. 5 odst. 1 vedoucí pozici. Vzhledem k tomu, že druhým nejčastěji využívaným alternativním pravidlem z čl. 5 je stanovení pravomoci ve věcech deliktních a kvazideliktních podle čl. 5 odst. 3, dovolili jsme si tento díl série věnovat právě tomuto ustanovení. Jsme si vědomi toho, že tím porušujeme řazení využití nařízením, domníváme se však, že právě otázka četnosti využívání jednotlivých alternativních pravidel a jejich seřazení podle tohoto kritéria je dostatečnou omluvou pro tento postup. Příští díl série bude věnován zbývajícím alternativním pravidlům z článku 5 a alternativám uvedeným v článku 6 nařízení Brusel I.

Judikatura ESD k čl. 5 odst. 3 je zajímavá nejenom vzhledem k nezbytnosti interpretace tohoto ustanovení, ale získává na významu i ve světle letošního pravděpodobného přijetí nařízení o právu rozhodném pro mimosmluvní závazky (tzv. Řím II). Jedná se o kolizní unifikaci deliktů a kvazideliktů, které doplní stávající kolizní unifikaci smluvního práva obsaženou v Úmluvě o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy. Ostatně i v jejím případě již probíhají práce na

transformaci do podoby nařízení. Vytvoření dostatečně širokého souboru judikatury Soudního dvora k nařízení Řím II nebude otázkou měsíců, ale roků.

II. Čl. 5 odst. 3 – alternativní pravomoc ve věcech týkajících se deliktů nebo kvazideliktů

První oblast interpretačních problémů se váže k objasnění pojmu delikt či kvazidelikt a způsobu interpretace těchto pojmů. Na tomto místě určitě stojí za zmínku, že 5. září 2006 bylo provedeno *corrigendum* k českému znění čl. 5 odst. 3 a původní nikoliv zcela ideální znění „ve věcech týkajících se protiprávního jednání či jednání, které je postaveno na rovně protiprávnímu jednání, u soudu místa, kde došlo nebo může dojít ke škodné události“ bylo vyjasněno použitím vhodnějších pojmů a doznalo následující změny: „ve věcech týkajících se deliktů nebo kvazideliktů odpovědností u soudu místa, kde došlo nebo může dojít ke škodné události“.

V současné době tedy zní čl. 5 odst. 3 takto: „Osoba, která má bydliště na území některého členského státu, může být v jiném členském státě žalována ve věcech týkajících se deliktů nebo kvazideliktů odpovědností u soudu místa, kde došlo nebo může dojít ke škodné události“.

31. Rozhodnutí 189/87 Athanasios Kalfelis v. Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst and Co. and others

Právní věta tohoto rozhodnutí se týká nejen článku 5 odst. 3, ale i článku 6.

„Termín věc týkající se deliktů nebo kvazideliktů odpovědnosti použitý v článku 5 odst. 3 musí být považován za nezávislý pojem, který pokrývá veškeré žaloby, jejichž cílem je založit odpovědnost žalovaného a které se netýkají smlouvy ve smyslu článku 5 odst. 1.

Soud, který má pravomoc podle článku 5 odst. 3 rozhodnout o žalobě založené na deliktů odpovědnosti, nemá pravomoc rozhodnout o žalobě, která takto založená není.“

Faktický stav

Dne 27. 4. 1987 se německý *Bundesgerichtshof* obrátil na ESD se dvěma předběžnými otázkami, které se týkaly výkladu článku 5 odst. 3 a článku 6 odst. 1 Bruselské úmluvy.

V období od března 1980 do července 1981 sjednal pan Kalfelis s bankou se sídlem v Lucemburku několik burzovních transakcí. Za tímto účelem zaplatil pan Kalfelis lucemburské bance 344 868,52 DM. Veškerá jednání probíhala prostřednictvím zprostředkovatele, kterým byla banka se sídlem ve Frankfurtu nad Mohanem a za účasti prokuristy této banky. Sjednané transakce však skončily úplným fiaskem. Pan Kalfelis podal u německého soudu žalobu proti oběma bankám i prokuristovi a požadoval zaplacení částky 463 019,08 DM. Jeho nárok byl založen na smluvní odpovědnosti spočívající v porušení povinnosti poskytnout informace a na deliktů odpovědnosti, protože žalovaní mu v důsledku svého jednání proti dobrým mravům způsobili škodu. Žalobce se rovněž domáhal bezdůvodného obohacení s tím, že burzovní smlouvy nejsou na základě kogentních ustanovení německého práva pro strany závazné, a proto má právo žádat zpět peníze, které zaplatil. Lucemburská banka ve všech stádiích řízení namítala nepravomoc německého soudu. *Bundesgerichtshof* (Nejvyšší spolkový soud) se obrátil na ESD s těmito otázkami:

„Musí být článek 6 odst. 1 Úmluvy (nařízení) vykládán tak, že mezi žalobami podanými proti různým žalovaným musí existovat nějaké spojení? Pokud ano, existuje takové spojení mezi žalobami, jsou-li tyto po právní i faktické stránce stejné, nebo lze takové spojení předpokládat pouze, je-li vhodné žaloby projednat a rozhodnout o nich společně, aby se zabránilo riziku odporujících si rozhodnutí?“

„Musí být termín deliktů nebo kvazideliktů odpovědnosti použitý v článku 5 odst. 3 konstruován nezávisle nebo podle práva rozhodného v daném případě (*lex causae*), které je určeno na základě kolizních norem fóra? Zakládá článek 5 odst. 3 akcesorickou pravomoc soudu projednat žalobu, která fakticky souvisí s žalobou založenou na deliktů odpovědnosti, ale která takto založená není?“

ESD dospěl v otázce týkající se článku 5 odst. 3 k následujícím závěrům:

Pojem věc týkající se deliktů či kvazideliktů odpovědnosti slouží jako kritérium pro určení dosahu jednoho z pravidel zvláštní pravomoci. Tento pojem nemůže být vykládán pouze podle některého národního právního řádu, ale je nutné jej považovat za autonomní, který musíme vykládat primárně v duchu systému a cílů Úmluvy (nařízení). Jedině tak je možné zajistit rovnost a jednotnost práv a povinností vyplývajících z Úmluvy (nařízení) pro smluvní státy a dotčené osoby. Pojem věc týkající se deliktů či kvazideliktů odpovědnosti pokrývá veškeré žaloby, jejichž cílem je založit odpovědnost žalovaného a které se netýkají smlouvy ve smyslu článku 5 odst. 1. Pravidla pro určení pravomoci obsažená v článcích 5 a 6 představují výjimky z obecného pravidla, podle kterého má být žalovaný žalován u soudů státu, v němž má domicil. Musí být proto vykládána restriktivně. Soud, který má pravomoc podle článku 5 odst. 3 rozhodnout o žalobě založené na deliktů odpovědnosti, nemá pravomoc rozhodnout o žalobě, která takto založená není. I když je pravdou, že projednání více aspektů téhož sporu více soudy přináší nevýhody, žalobce se vždycky může obrátit na soudy ve státě, kde má žalovaný domicil, a článek 22 Úmluvy (článek 28 nařízení) umožňuje soudu, u něhož byla podána žaloba nejdříve, projednat celý případ za předpokladu, že žaloby spolu souvisí.

Pojmem, který při interpretaci a následné aplikaci tohoto ustanovení také působil problémy, a byl proto podroben interpretaci v rámci prejudiciálního řízení, bylo „místo, kde došlo ke škodné události“, neboť právě ve státě, v němž se nachází toto místo, může žalobce podat návrh na zahájení řízení, a vyloučit tak dopad obecného pravidla v článku 2.

32. Rozhodnutí 21/76 Handelswekerij G. J. Bier BV v. Mines de potasse d'Alsace SA

„Tam, kde se místo události, která může vést ke vzniku deliktů či kvazideliktů odpovědnosti, a místo, kde tato událost vyústí ve škodu, liší, pojem místo škodné události v článku 5 odst. 3 pokrývá obě tato místa.“

Z toho vyplývá, že žalobce může podle svého výběru žalovat jak u soudů místa, kde se škoda objevila, tak u soudů místa, kde se stala událost, která dala vzniknout a je příčinou škody.“

Faktický stav

Dne 2. 3. 1976 obdržel ESD od *Gerechthof* (odvolacího soudu) v Haagu předběžnou otázku týkající se výkladu článku 5 odst. 3 Bruselské úmluvy.

Žalobcem v řízení před národním soudem byla nizozemská společnost podnikající v zahradnictví. Její činnost významně závisela na vodě z Rýna. V důsledku činnosti žalovaného se sídlem ve Francii, přesněji v důsledku vypouštění odpadu, byla říční voda znečištěna. Vysoký obsah soli způsobil žalobci značné škody na jeho pozemcích a přinutil ho přijmout nákladná opatření na omezení následků škody. Žalobce se proto obrátil se žalobou o náhradu škody na soud v Rotterdamu, který popřel svoji pravomoc podle článku 5 odst. 3 Úmluvy s tím, že pravomocný je soud v místě, kde došlo k vypuštění odpadu, tedy ve Francii. Žalobce se odvolal a *Gerechthof* (odvolací soud) v Haagu se obrátil na ESD s otázkou:

„Znamená pojem místo škodné události v článku 5 odst. 3 místo, kde se objevila škoda (kde vznikla nebo kde se stala zjevnou), nebo místo, kde došlo k události, která je příčinou škody (místo, kde došlo nebo nedošlo k jednání)?“

ESD dospěl k tomuto závěru:

Článek 5 odst. 3 musí být vykládán v kontextu systému pravidel pro určení pravomoci obsažených v Úmluvě (nařízení). Tento systém je založen na obecném pravidlu obsaženém v článku 2. Článek 5 přináší v řadě případů tzv. alternativní pravomoc, pro kterou se může žalobce rozhodnout. Důvodem je existence úzkého spojení mezi soudem a sporem. Ve věcech týkajících se deliktů či kvazideliktů odpovědnosti se může žalobce obrátit na soud v místě, kde došlo ke škodné události. Význam tohoto pojmu není zcela jasný v případech, kdy se místo události, která je příčinou škody, nachází v jiném státě než místo, kde se objevila škoda. Vzniká tak otázka, zda je nutné při určení pravomoci považovat za kritérium pouze jedno z těchto míst, nebo má žalobce právo si vybrat kterékoli z nich. Jak místo události, která je příčinou vzniku škody, tak místo, kde škoda vznikla, představuje z pohledu pravomoci podstatný spojující prvek. Deliktů či kvazideliktů odpovědnost vzniká pouze tehdy, existuje-li příčinná souvislost mezi škodou a událostí, která je její příčinou. Bylo by nevhodné vybrat pouze jedno z těchto kritérií, protože obě mohou být nápomocná z hlediska důkazů a vedení řízení. Vyloučení jednoho z kritérií by bylo nevhodné i z toho pohledu, že článek 5 odst. 3 pokrývá různé druhy odpovědnosti. Proto pojem místo škodné události musí být chápán tak, že žalobce má právo zahájit řízení jak v místě, kde vznikla škoda, tak v místě, kde došlo k události, která je její příčinou. Volba pouze místa události, která je příčinou škody, by v mnoha případech způsobila záměnu pravomoci podle článků 2 a 5 odst. 3. Článek 5 odst. 3 by tak ztratil svoji efektivnost. Naopak výběr pouze místa vzniku škody by v případech, kde se místo příčinné události neshoduje s místem domicilu žalovaného, znamenal vyloučení pravomoci soudu, který má úzké spojení s příčinou škody.

Otázku, zda je pod ustanovení čl. 5 odst. 3 možné zahrnout pouze žaloby vyplývající ze situací, kdy došlo ke vzniku škody, nebo zda jsou pod toto ustanovení podřaditelné i preventivní žaloby mající za cíl zabránit vzniku hrozící škody, řešil ESD v následujícím rozhodnutí. Vzhledem k aktuálnosti této otázky byla při transformaci Úmluvy do nařízení níže uvedená odpověď ESD do nařízení začleněna, a proto v současné době tento interpretační problém již vzniknout nemůže.

33. Rozhodnutí C-167/00 Verein für Konsumenteninformation v. Karl Heinz Henkel

„Preventivní žaloba podaná organizací na ochranu spotřebitelů, jejímž účelem je zabránit obchodníkovi v užívání nedovolených ustanovení ve smlouvách se soukromými osobami, je věcí týkající se deliktů či kvazideliktů odpovědnosti.“

Faktický stav

Dne 13. 4. 2000 se rakouský *Oberster Gerichtshof* (Nejvyšší soud) obrátil na ESD s předběžnou otázkou týkající se interpretace článku 5 odst. 3.

Verein für Konsumenteninformation (dále jen „VKI“) je rakouskou neziskovou organizací, jejímž cílem je chránit zájmy spotřebitelů. Pan Henkel byl německým obchodníkem, který pořádal „sales-promotion“ cesty mimo jiné i do Rakouska. Při uzavírání smluv se spotřebiteli z Vídně používal pan Henkel obecné obchodní podmínky, které VKI považovala za odporující rakouskému právu. VKI proto podala žalobu u *Handelsgericht*

(Obchodního soudu) ve Vídni na základě § 28 rakouského zákona na ochranu spotřebitelů¹⁾ a domáhala se soudního zákazu, který by panu Henkelovi znemožnil používání uvedených podmínek ve smlouvách s rakouskými klienty. Pan Henkel namítal nepravomoc rakouských soudů s odůvodněním, že žalobu podanou VKI nelze považovat za týkající se deliktů či kvazideliktů odpovědnosti ve smyslu článku 5 odst. 3 Bruselské úmluvy, protože v rámci územní příslušnosti soudu nedošlo ke škodlivému jednání ani ke vzniku škody. *Handelsgericht* jeho námitkám vyhověl. Odvolací soud však toto rozhodnutí zrušil s tím, že článek 5 odst. 3 pokrývá i preventivní žaloby podané sdruženými jako je VKI. *Oberster Gerichtshof* (Nejvyšší soud), před který se případ nakonec dostal, si nebyl jistý, zda situace spadá pod článek 5 odst. 3 nebo článek 5 odst. 1 Úmluvy. VKI neutrpěla žádnou škodu na svém majetku. Její právo podat žalobu plyne přímo ze zákona a slouží k odvrácení škody, která hrozí spotřebitelům. Původ takové škody je však smluvní. *Oberster Gerichtshof* se proto obrátil na ESD s otázkou:

„Představuje právo na získání soudního zákazu směřujícího k zabránění užití protiprávních podmínek, které je obsaženo v § 28 zákona na ochranu spotřebitelů a je vykonáváno organizací na ochranu spotřebitelů podle § 29 téhož zákona a v souladu s článkem 7 odst. 2 směrnice č. 93/13/EHS, věc týkající se deliktů či kvazideliktů odpovědnosti ve smyslu článku 5 odst. 3 Bruselské úmluvy?“

ESD dospěl k následujícímu závěru:

Organizace na ochranu spotřebitelů a obchodník nejsou v žádném případě ve smluvním vztahu. Právním základem žaloby je právo dané zákonem za účelem zabránění používání nedovolených ustanovení ve spotřebitelských smlouvách. Žaloba se tak netýká smlouvy a sleduje založení odpovědnosti žalovaného. Pojem škodné události ve smyslu článku 5 odst. 3 s ohledem na ochranu spotřebitelů nezahrnuje pouze situace, kdy jednotlivec utrpěl škodu, ale také oslabení právní jistoty v důsledku použití nedovolených podmínek. Toto je jediný výklad, který je v souladu s článkem 7 odst. 2 směrnice č. 93/13/EHS. Efektivita žalob podle tohoto ustanovení by byla značně oslabena, kdyby bylo možné je podat pouze ve státě, kde má žalovaný domicil. Pravidlo pravomoci obsažené v článku 5 odst. 3 je založeno na existenci úzkého vztahu mezi sporem a soudem. Soudy v místě škodné události jsou obvykle nejvhodnější k rozhodnutí případu. To platí jak v případě náhrady škody, která již vznikla, tak i v případě preventivních žalob. Nelze proto připustit takovou interpretaci článku 5 odst. 3, podle které by aplikace tohoto ustanovení závisela na vzniku škody. Bylo by rovněž nemožné vyžadovat, aby žaloba, jejímž hlavním cílem má být zabránit vzniku škody, mohla být podána až poté, co tato škoda vznikne.

Aby nedocházelo k přílišné devalvaci využívání čl. 5 odst. 3, musel Evropský soudní dvůr v několika svých rozhodnutích konstatovat nutnost restriktivní interpretace pojmů uvedených v tomto ustanovení.

34. Rozhodnutí C-364/93 Antonio Marinari v. Lloyds Bank plc and Zubaidi Trading Company

„Pojem místo škodné události v článku 5 odst. 3 nepokrývá místo, kde oběť utrpěla finanční újmu, která následovala poté, co jí vznikla škoda v jiném členském státě.“

Faktický stav

Dne 21. 1. 1993 italský *Corte Suprema di Cassazione* (Nejvyšší kasační soud) položil ESD předběžnou otázku vztahující se k výkladu článku 5 odst. 3 Bruselské úmluvy.

V dubnu 1987 si pan Marinari chtěl uložit v pobočce Lloyds Bank v Manchesteru směnky v nominální hodnotě 500 000 dolarů. Směnky vystavila Filipínská republika ve prospěch Zubaidi Trading Company z Bejrútu. Úředník v bance směnky převzal a následně se obrátil na policii kvůli pochybnému původu smének. Pan Marinari byl zatčen a směnky mu byly zabaveny. Po propuštění podal proti bance žalobu u soudu v Pise a domáhal se náhrady škody nejen za hodnotu smének, ale i za újmu, kterou utrpěl v důsledku zatčení, porušení několika smluv a újmu na dobré pověsti. Žalovaná banka namítala nedostatek pravomoci italského soudu s tím, že ke škodné události došlo v Anglii. Příklad se dostal k *Corte Suprema di Cassazione* (Nejvyššímu kasačnímu soudu), který se obrátil na ESD:

„Zahrnuje pojem místo škodné události v článku 5 odst. 3 pouze místo, kde byla způsobena fyzická škoda osobám nebo na věcech, nebo také místo, kde se projevila škoda na majetku žalobce?“

¹⁾ Zákon na ochranu spotřebitelů provádí směrnici č. 93/13/EHS o nedovolených ustanoveních ve spotřebitelských smlouvách. Podle § 28 se lze domáhat soudního zákazu proti každému, který ve smlouvách, obchodních podmínkách či formulářích užívá ustanovení, která jsou v rozporu se zákonem. Podle § 29 se tohoto zákazu může domáhat i organizace na ochranu spotřebitelů.

ESD dospěl k následujícímu závěru:

Výběr, který žalobci umožňuje článek 5 odst. 3, nelze rozšiřovat mimo okolnosti, které jej ospravedlňují. To by vedlo k narušení obecného principu obsaženého v článku 2 a uznání pravomoci soudů ve státě, kde má žalobce domicil. Pojem místo škodné události nemůže být vykládán tak extenzivně, aby pokryl jakékoli místo, kde se projeví negativní důsledky události, která již způsobila škodu jinde. Termín místo škodné události nezahrnuje místo, kde žalobce utrpěl finanční újmu poté, co původně utrpěl škodu v jiném členském státě. Důsledkem připuštění takového výkladu by mohlo být konstatování pravomoci soudu, který nevykazuje žádné spojení s předmětem sporu.

35. Rozhodnutí C-168/02 Rudolf Kronhofer v. Marianne Maier, Christian Möller, Wirich Hofius, Zeki Karan

„Pojem místo škodné události v článku 5 odst. 3 nepokrývá místo, kde má žalobce domicil nebo kde má svůj majetek, pouze z důvodu, že tady utrpěl finanční ztrátu, která vznikla v důsledku ztráty části jeho jmění, ke které došlo v jiném členském státě.“

Faktický stav

Dne 6. 5. 2002 ESD obdržel od rakouského *Oberster Gerichtshof* předběžnou otázku, která se týkala interpretace článku 5 odst. 3 Bruselské úmluvy.

Žalovaní (žijící v Německu) přesvědčili žalobce (žijícího v Rakousku), aby uzavřel smlouvu o nákupu opcí na akcie. Neupozornili ho ovšem dostatečným způsobem na veškerá rizika takové transakce. Žalobce převedl částku 82 500 USD na investiční účet v Německu a ta byla následně použita při vysoce spekulativní transakci na londýnské burze. Na základě této operace došlo ke ztrátě části uvedené částky a žalobce následně získal pouze částečnou náhradu kapitálu, který investoval. Žalobce podal na základě článku 5 odst. 3 u rakouského soudu žalobu na náhradu škody s tím, že mu zde vznikla škoda. Žaloba byla zamítnuta. Odvolací soud popřel pravomoc s tím, že místo domicilu žalobce není místem škodné události. *Oberster Gerichtshof*, ke kterému se případ dostal, se obrátil na ESD s otázkou:

„Může být pojem místo škodné události obsažený v článku 5 odst. 3 vykládán takovým způsobem, že v případě čistě finanční ztráty vzniklé v důsledku investice na části jmění poškozeného zahrnuje místo, kde má poškozený domicil, i když investice byla učiněna v jiném členském státě?“

ESD dospěl k tomuto závěru:

V tomto případě se místo vzniku škody i místo události, která je příčinou vzniku škody, nachází v jednom členském státě. Finanční ztráta, kterou žalobce utrpěl, však podle jeho názoru ovlivnila celé jeho jmění. Jak již ESD judikoval např. v rozhodnutí C-364/93 – *Antonio Marinari v. Lloyds Bank plc and Zubaidi Trading Company*, pojem místo škodné události nelze vykládat natolik široce, aby zahrnoval jakékoli místo, kde se projeví negativní důsledky události, která již způsobila škodu na jiném místě. Taková interpretace by v tomto případě znamenala, že určení pravomoci soudu by záviselo na okolnostech, které byly nejisté, jako je například místo, kde je soustředěn majetek poškozeného neboli centrum jeho majetkových zájmů. Tento důsledek by byl v rozporu s posilováním právní ochrany osob v rámci ES, což je jedním z principů Úmluvy (nařízení), neboť žalobci má být umožněno snadno určit soud, ke kterému může podat návrh, a žalovanému rozumně předvídat, u kterého soudu může být žalován.

36. Rozhodnutí C-220/88 Dumez France SA and Tracoba SARL v. Hessische Landesbank a ostatní

„Pravidlo obsažené v článku 5 odst. 3 nelze vykládat tak, že žalobce, který utrpěl škodu jako následek škody jiných osob, jež byly přímými oběťmi protiprávního jednání, má právo podat žalobu proti pachateli u soudu místa, kde utrpěl škodu na svém majetku.“

Faktický stav

Dne 21. 6. 1988 se francouzský *Cour de cassation* obrátil na ESD s předběžnou otázkou týkající se výkladu článku 5 odst. 3 Bruselské úmluvy.

Žalobci, francouzské společnosti Dumez a Tracoba, žalovali německé banky u francouzského soudu o náhradu škody. Uvedené banky odmítly půjčku hlavnímu dodavateli, což následně vedlo ke zrušení projektu, na kterém se měly podílet německé pobočky žalobců. Ty se tak dostaly do platební neschopnosti, což způsobilo finanční ztrátu žalobcům ve Francii. *Tribunal de commerce* (obchodní soud) v Paříži vyhověl námitce žalova-

ných týkající se nedostatku pravomoci s tím, že původní škoda vznikla pobočkám v Německu. Finanční ztráta žalobců ve Francii byla pouze nepřímá. Odvolací soud rozsudek potvrdil. Žalobci se proto obrátili na *Cour de cassation*, který položil ESD následující otázku:

„Vztahuje se pravidlo o pravomoci, které podle článku 5 odst. 3 umožňuje žalobci podle jeho výběru žalovat u soudu místa, kde došlo k události, která je příčinou škody, nebo u soudu místa, kde škoda vznikla, i na případy, kdy je škoda pouhým následkem újmy, jež utrpěly osoby na jiném místě? Má tedy žalobce právo podat žalobu u soudu v místě, kde má domicil?“

ESD dospěl k tomuto závěru:

V rozhodnutí 21/76 – *Handelswekerij G. J. Bier BV v. Mines de potasse d'Alsace SA* se jednalo o situaci, kdy škoda vznikla na jiném místě, než kde došlo k události, která byla její příčinou. Škoda však byla přímým následkem této události. V tomto případě je škoda utrpěná žalobci pouhým nepřímým následkem finanční ztráty, kterou původně utrpěly pobočky žalobců v jiném státě. Škoda tak není ničím jiným než nepřímým následkem újmy původně utrpěné jinými právními osobami, které byly přímými oběťmi škody, která vznikla na místě odlišném od toho, kde nepřímá oběť následně utrpěla újmu. Je tedy nutné posoudit, zda pojem místo škodné události pokrývá i místo, kde nepřímé oběti pocítily újmu na svém majetku. Obecné pravidlo stanoví, že pravomocné jsou soudy ve státě domicilu žalovaného. Pravidla obsažená v článku 5 a 6 jsou pouhými výjimkami z tohoto pravidla a vychází z existence blízkého spojení mezi sporem a soudem. Pro naplnění cílů Úmluvy (nařízení) je nezbytná snaha se vyhnout situaci, kdy má v daném případě pravomoc více soudů. Je rovněž nutné zabránit takovému výkladu Úmluvy (nařízení), podle kterého by získaly pravomoc soudy státu, v němž má žalobce domicil. Pojem místo škodné události sice zahrnuje místo, kde škoda vznikla, ale pouze taková škoda, která je přímým následkem protiprávního jednání, které dalo vzniknout deliktní odpovědnosti. Zatímco místo, kde vznikla přímá škoda, je obvykle úzce spjato s ostatními prvky odpovědnosti, u místa domicilu nepřímé oběti tomu tak není.

Situaci, kdy na základě jednoho deliktního jednání byla způsobena škoda ve více členských státech, řešil Evropský soudní dvůr v následujícím případě. Za zmínku stojí skutečnost, že na toto rozhodnutí ESD se odvolávala řada členských států i soukromých organizací při diskusi k návrhu nařízení o právu rozhodném pro mimosmluvní závazky (Řím II) a jeho koliznímu pravidlu upravujícímu porušení osobních a osobnostních práv včetně pomluvy.

37. Rozhodnutí C-68/93 Fiona Shevill, Ixora Trading Inc., Chequepoint SARM and Chequepoint International Ltd v. Presse Alliance SA

„Pojem místo škodné události v článku 5 odst. 3 je třeba vykládat tak, že oběť pomluvy otištěné v novinách distribuovaných v několika členských státech může podat žalobu proti vydavateli na náhradu škody jak ve státě, kde má vydavatel sídlo, tak v každém státě, kde byly noviny distribuovány a byla poškozena pověst oběti. Soudy ve státě sídla vydavatele mají pravomoc projednat náhradu veškeré škody, která byla způsobena. Soudy ve státě, kde došlo k distribuci novin, mají pravomoc projednat náhradu pouze té škody, která vznikla na území tohoto členského státu.“

Kritéria pro určení, zda je daná událost protiprávní, a důkazy o existenci a rozsahu újmy se neřídí Úmluvou, ale hmotným právem určeným na základě kolizních norem fóra. Účinnost Úmluvy však nesmí být ohrožena.“

Faktický stav

Dne 15. 3. 1993 obdržel ESD od anglického *House of Lords* (Sněmovny lordů) předběžné otázky vztahující se k interpretaci článku 5 odst. 3 Bruselské úmluvy.

Žalovaný *Presse Alliance SA* ve svých novinách *France Soir* uveřejnil článek o drogovém zátahu na směnárnu provozovanou společností *Chequepoint SARM*. Článek uváděl jména *Chequepoint* a *Fiona Shevill*. *Chequepoint SARM* byla společností založenou podle francouzského práva provozující směnárnu na území Francie. *Fiona Shevill* pracovala dočasně v Paříži pro *Chequepoint SARM*. *Ixora Trading Inc.* provozovala směnárnu v Anglii pod jménem *Chequepoint*. *Chequepoint International Ltd* byla společností založenou podle belgického práva ovládající *Chequepoint SARM* i *Ixora Trading Ltd*. Žalobci tvrdili, že článek v novinách byl urážlivý, protože je spojoval s obchodem s drogami a praním špinavých peněz z těchto obchodů. Obrátili se proto na anglický soud a požadovali náhradu škody za pomluvu uveřejněnou ve Francii a dalších evropských zemích (i ve Velké Británii). Podle anglického práva existuje presumpce škody v případě pomluvy, žalobce nemusí připojit důkaz o škodě. *Presse Alliance* popírala pravomoc anglického soudu s tím, že zde nedošlo

k žádné škodné události. Námitce však nebylo vyhověno, a *Presse Alliance* se proto obtátila na *House of Lords*, která položila ESD tyto otázky:

„V případě pomluvy uveřejněné v novinách znamená pojem místo škodné události místo, kde byly noviny vytištěny a dány do oběhu, nebo místo, kde byly noviny čteny konkrétními jednotlivci, nebo místo, kde má žalobce podstatnou reputaci?“

„Pokud je správná druhá možnost, závisí škodná událost na tom, zda čtenáři žalobce znali a článek si s ním spojili?“

„Pokud žalobce utrpěl škodu ve více než jednom státě, vznikla samostatná škodná událost v každém členském státě, kde byly noviny distribuovány? Má každý takový členský stát oddělenou pravomoc podle článku 5 odst. 3? A pokud ano, jak škodlivá musí událost být nebo jakou část z celkové škody musí představovat?“

„Zahrnuje pojem škodná událost i událost žalovatelnou podle národního práva bez nutnosti dokazování škody, kde neexistuje žádný důkaz o skutečné škodě či újmě?“

„Má národní soud při posuzování, zda vznikla škodná událost, postupovat podle vlastních pravidel? A pokud ne, podle jakých pravidel hmotného práva, procesního práva nebo důkazů má postupovat?“

„Je v případě pomluvy, u které soud shledal, že zde byla žalovatelná publikace materiálu, která předpokládá alespoň nějakou škodu na pověsti, pro účely pravomoci relevantní, že soud jiného členského státu by mohl dospět k jinému závěru?“

„Při posuzování, zda má soud pravomoc podle článku 5 odst. 3, jaký standard důkazů by měl soud od žalobce vyžadovat, aby byly naplněny podmínky článku 5 odst. 3 obecně a ve vztahu k věcem, které nebudou v průběhu řízení přezkoumávány?“

ESD dospěl k těmto závěrům:

Závěry vyplývající z předchozí judikatury ESD se vztahují i na případy jiné než fyzické či finanční ztráty, konkrétně na poškození pověsti a dobrého jména fyzické nebo právnické osoby v důsledku pomluvy. V případě pomluvy uveřejněné v novinách distribuovaných v několika členských státech může být místem události, která je příčinou vzniku škody, pouze místo, kde má vydavatel novin svoje sídlo (závod). Soud v tomto místě musí mít proto pravomoc projednat žalobu na náhradu veškeré škody způsobené protiprávním jednáním. Takto určená pravomoc však bude ve většině případů korespondovat s obecnou pravomocí podle článku 2. Místo, kde vznikla škoda, je místem, kde událost způsobila oběti újmu. V případě mezinárodní pomluvy, újma na cti, pověsti a dobrém jménu fyzické či právnické osoby vzniká všude tam, kde jsou noviny distribuovány a oběť je tu známá. Soudy každého státu, kde byla pomluva distribuována a ve kterém oběť utrpěla újmu na pověsti, mají pravomoc rozhodnout o náhradě škody způsobené v tomto státě. Ačkoli existují nevýhody související s tím, že různé soudy mohou projednat různé aspekty téhož případu, žalobce má vždycky možnost obrátit se na soudy ve státě domicilu žalovaného nebo ve státě, kde má vydavatel své sídlo.

Smyslem Úmluvy (nařízení) není unifikovat hmotné ani procesní právo členských států, ale pouze určit pravomocné soudy a usnadnit uznání a výkon rozhodnutí. Je proto nutné aplikovat procesní pravidla platná ve státě soudu za předpokladu, že to nebrání účinnosti Úmluvy (nařízení). V oblasti mimosmluvní odpovědnosti je jediným cílem Úmluvy určit, který soud nebo soudy mají pravomoc projednat spor s ohledem na místo či místa škodné události. Úmluva (nařízení) však nespécifikuje okolnosti, za jakých událost, která je příčinou vzniku škody, musí být považována pro oběť za škodlivou, ani důkazy, které musí žalobce předložit. Tyto otázky musí být řešeny v souladu s rozhodným právem určeným podle kolizních norem fóra.

Dále jsou uvedena zbývající interpretační rozhodnutí k námi rozebíranému alternativnímu pravidlu.

38. Rozhodnutí C-261/90 Mario Reichert, Hans-Heinz Reichert and Ingeborg Kockler v. Dresdner Bank AG

Právní věta tohoto rozhodnutí se týká nejenom článku 5 odst. 3, ale i článku 16 odst. 5 a čl. 24 Úmluvy (článků 22 odst. 5 a čl. 31 nařízení).

„Žaloba podle národního práva, jako je tzv. *action paulienne* ve francouzském právu, jejímž prostřednictvím se věřitel domáhá vůči své osobě neúčinnosti převodu věcných práv k nemovitosti, kterým dlužník poškodil práva věřitele, nespadá pod článek 5 odst. 3, článek 16 odst. 5 ani článek 24 Úmluvy.“

Faktický stav

Dne 7. 5. 2000 se francouzský *Cour d'Appel d'Aix-en-Provence* obrátil na ESD s otázkou, která se týkala výkladu článků 5 odst. 3, čl. 16 odst. 5 a čl. 24 Bruselské úmluvy.

Tento případ navazoval na případ *C-115/88 Mario P. A. Reichert a ostatní v. Dresdner Bank*. Manželé Reichertovi s bydlištěm v Německu vlastnili nemovitost ve Francii. Tuto darovali svému synovi. Dar byl zpočtybněn Dresdner Bank, která byla věřitelem manželů Reichertových. Banka podala u *Tribunal de Grande Instance de Grasse* podle francouzského občanského zákoníku tzv. *action paulienne*, kterou se věřitelé mohou domáhat neúčinnosti transakcí provedených jejich dlužníky, pokud tím došlo k poškození jejich práv. Francouzský prvostupňový soud potvrdil svoji pravomoc na základě článku 16 odst. 1 Úmluvy (článek 22 odst. 1 nařízení). Manželé Reichertovi se odvolali. *Cour d'Appel d'Aix-en-Provence* se obrátil na ESD s otázkou, zda žaloba typu *action paulienne* spadá pod článek 16 odst. 1 Úmluvy. Ve svém prvním rozhodnutí ESD rozhodl, že taková žaloba nespadá pod článek 16 odst. 1 Úmluvy. Francouzský soud se tak znovu obrátil na ESD s následující otázkou:

„Nelze-li použít článek 16 odst. 1 Úmluvy, spadá žaloba podle článku 1167 francouzského občanského zákoníku, kterou se věřitel domáhá neúčinnosti převodu věcných práv k nemovitosti provedeného dlužníkem, pod článek 5 odst. 3, čl. 24 nebo čl. 16 odst. 5? Je třeba vzít v úvahu delikttní povahu jednání dlužníka nebo existenci ochranných opatření, když rozhodnutí ve věci samé má umožnit výkon na majetku, který je předmětem převedených věcných práv?“

ESD dospěl k následujícím závěrům:

Tzv. *action paulienne* ve francouzském právu je založena na osobním nároku věřitele vůči dlužníkovi. Pokud je úspěšná, transakce provedená dlužníkem je vůči věřiteli neúčinná. Tato žaloba může být podána jak v situaci, kdy je dlužníkovi poskytnuto protiplnění a třetí osoba jedná v dobré víře, tak v situaci, kdy dlužník žádné protiplnění neobdrží a třetí osoba jedná v dobré víře. Účelem takové žaloby není náhrada škody ze strany dlužníka vůči věřiteli, ale prohlášení neúčinnosti dispozice, kterou dlužník učinil. Předmětná žaloba může směřovat nejen proti dlužníkovi, ale i proti třetí straně, která je oprávněnou z dané dispozice a která se nedopustila žádného protiprávního jednání. Taková žaloba proto nesměruje k založení odpovědnosti žalovaného tak, jak je to vyžadováno pro účely článku 5 odst. 3 Úmluvy (nařízení).

39. Rozhodnutí C-51/97 Réunion Européenne SA and others v. Spliethoff's Bevrachtingskantoor BV and the Master of the vessel Alblasgracht V002

Toto rozhodnutí již bylo rozebráno v předchozí části tohoto seriálu, protože se týká rovněž článku 5 odst. 1, ale také článku 6.

„Žaloba, kterou se příjemce zboží, resp. pojistitel, který vstoupil do jeho práv, domáhá náhrady škody za poškození zboží, přičemž spoléhá na konosament pokrývající námořní dopravu, je věcí týkající se delikttní či kvazidelikttní odpovědnosti ve smyslu článku 5 odst. 3 Úmluvy. To však za předpokladu, že tato žaloba směřuje nikoli proti osobě, která konosament vystavila na svém hlavičkovém papíře, ale proti osobě, kterou žalobce považuje za skutečného přepravce.“

Místo, kde příjemce po dokončení přepravy pouze objevil existenci škody na zboží, nelze považovat za místo, kde došlo ke škodné události ve smyslu článku 5 odst. 3 Úmluvy.“

40. Rozhodnutí C-334/00 Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SA v. Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH (HWS)

Toto rozhodnutí je rozebráno v předchozí části tohoto seriálu, protože se týká i článku 5 odst. 1.

„Žaloba založená na předmluvní odpovědnosti žalovaného je věcí týkající se delikttní či kvazidelikttní odpovědnosti za předpokladu, že nedošlo k dobrovolnému převzetí závazků jedné strany vůči druhé během jednání o uzavření smlouvy a bylo porušeno právo, přesněji normy obsahující povinnost stran jednat v dobré víře.“

41. Rozhodnutí C-18/02 Danmarks Rederiforening, jednající jménem DFDS Torline A/S v. LO Landsorganisationen i Sverige jednající jménem SEKO Sjöfolk Facket för Service och Kommunikation

„Pojem delikttní či kvazidelikttní odpovědnost pokrývá i řízení týkající se zákonnosti protestní akce zaměstnanců, ke kterému má podle národního práva vylučnou příslušnost soud odlišný od soudu, který je příslušný k pojednání náhrady škody způsobené takovou akcí.“

Pro účely aplikace článku 5 odst. 3 stačí, je-li protestní akce zaměstnanců nutným předpokladem aktivity, která může vyústit ve vznik škody.

Aplikace článku 5 odst. 3 není dotčena faktem, že žalovaný v průběhu řízení ukončí své protiprávní jednání.

U škody vzniklé v důsledku protestní akce zaměstnanců odehrávající se v zemi, kam loď registrovaná v jiném státě směřuje, lze uvažovat o tom, že se škoda objevila ve státě registrace. Majitel lodi tak může v tomto státě podat žalobu na náhradu škody proti organizátorovi protestní akce.“

Faktický stav

Dne 29. 1. 2002 obdržel ESD od dánského *Arbejdsret* několik otázek týkajících se interpretace článku 5 odst. 3 Bruselské úmluvy.

Danmarks Rederiforening byla dánskou asociací lodních společností, DFDS vlastníkem lodi. LO Landsorganisationen i Sverige byl švédský kongres odborových svazů, SEKO pak jedním z těchto svazů. Tor Kaledonia byla loď registrovaná v dánském námořním rejstříku, podléhala tedy dánskému právu. Operovala na trase Göteborg (Švédsko) – Harwich (Velká Británie). Tor Kaledonia měla polskou posádku, která vykonávala svoji činnost na základě individuálních pracovních smluv řídicích se dánským právem. Poté, co DFDS odmítla žádost SEKO jednající jménem polské posádky o uzavření kolektivní smlouvy, SEKO uveřejnila oznámení o protestní akci, ve kterém vyzývala své švédské členy, aby nepřijímali zaměstnání na lodi Tor Kaledonia. Následně Švédská unie pracovníků v dopravě = STAF vyjádřila tomuto oznámení podporu tím, že se odmítá podílet na jakýchkoli aktivitách Tor Kaledonie, což by lodi znemožnilo nakládku a vykládku ve švédských přístavech. DFSD jako vlastník Tor Kaledonie podala u dánského soudu *Arbejdsret*²⁾ proti SEKO a STAF žalobu, kterou se domáhala, aby akce obou žalovaných byly uznány jako protiprávní. V den zahájení řízení SEKO odvolala svoje oznámení, STAF tak učinila o několik dní později. DFDS však mezitím stáhla Tor Kaledonii z její pravidelné trasy. DFDS se u jiného dánského soudu domáhala náhrady škody vůči SEKO s tím, že žalovaný nese delikttní odpovědnost za protiprávní akci. *Arbejdsret* si nebyl jistý, zda daná otázka spadá pod článek 5 odst. 3, obrátil se proto na ESD s několika otázkami:

„Vztahuje se článek 5 odst. 3 na případ, který se týká zákonnosti protestní akce zaměstnanců za účelem zajištění uzavření kolektivní smlouvy, kdy jakákoli újma způsobená touto akcí vede ke vzniku zákonné odpovědnosti za škodu?“

„Je nezbytné, aby utrpená škoda byla jistým či pravděpodobným následkem uvedené protestní akce? Nebo je dostačující, je-li akce nutnou podmínkou dalších aktivit, které vyústit ve vznik škody?“

„Hraje nějakou roli, že protestní akce zaměstnanců byla ukončena ještě před tím, než soud rozhodl o její zákonnosti?“

„Vznikla-li škoda v důsledku protestní akce zaměstnanců realizované v zemi, do které loď registrovaná v jiné zemi pluje za účelem uzavření kolektivní smlouvy pro svou posádku, může vlastník loď předpokládat, že se škoda objevila ve státě registrace, a proto tu může na základě článku 5 odst. 3 podat žalobu na náhradu škody proti organizátorovi protestní akce?“

ESD dospěl k těmto závěrům:

Cílem Úmluvy (nařízení) není sjednocení národních procesních pravidel, ale pouze určení pravomoci soudů. Dánsko má právo vytvořit systém, podle kterého o zákonnosti protestních akcí zaměstnanců a o náhradě škody mohou rozhodovat různé soudy. Podmínkou aplikace článku 5 odst. 3 není skutečný vznik škody. Pojem věc týkající se delikttní či kvazidelikttní odpovědnosti pokrývá i případ týkající se posouzení zákonnosti protestní akce.

Delikttní odpovědnost může vzniknout pouze tehdy, existuje-li příčinná souvislost mezi škodou a událostí, která je původcem jejího vzniku. Aby měly dánské soudy právo rozhodnout o zákonnosti protestní akce zaměstnanců, tato se musí uskutečnit a způsobit újmu v podobě finanční ztráty. Článek 5 odst. 3 se však vztahuje i na preventivní žaloby. Je tedy dostačující, je-li protestní akce nutnou podmínkou dalších aktivit, které mohou vyústit ve vznik škody.

Jedním z cílů Bruselské úmluvy (nařízení) je zvýšení právní ochrany osob v rámci Společenství tím, že žalobce může snadno identifikovat soud, u kterého může žalovat, a žalovaný může rozumně předvídat, u kterého soudu může být žalován. Tohoto cíle by nebylo dosaženo, kdyby následné zastavení protiprávního jednání ze strany žalobce zbavilo soud pravomoci, která byla stanovena na základě článku 5 odst. 3.

Tam, kde se místo události, která je příčinou škody, a místo, kde škoda vznikla, liší, výraz místo škodné události v článku 5 odst. 3 zahrnuje obojí. Žalobce má tak právo si vybrat kterékoli z těchto míst. Příčinou vzniku škody v tomto případě bylo oznámení o protestní akci zaměstnanců učiněné ve Švédsku. Místo, kde má škodná událost původ, je pouze Švédsko. Vzniklá škoda spočívala ve finanční ztrátě vyplývající ze stažení lodi z její pravidelné trasy a z jejího nahrazení najatou lodí. Je úkolem národního soudu zjistit, zda finanční

²⁾ Tento dánský soud rozhoduje pouze o zákonnosti či nezákonnosti protestních akcí zaměstnanců, zatímco žaloba na náhradu škody musí být podána u jiného soudu.

ní ztráta vznikla v místě, kde má DFDS sídlo. V rámci tohoto zjišťování je stát registrace lodi pouze jedním z faktorů. Příslušnost lodě může hrát rozhodující úlohu pouze tehdy, dospěje-li národní soud k závěru, že škoda vznikla na palubě lodi. Potom musí být stát registrace považován za místo, kde vznikla škoda.

III. Závěrem

Pojmy obsažené v článku 5 odst. 3 je nutné podle judikatury ESD interpretovat autonomně³⁾ a pod pojem místo škodné události je nutné zahrnout jak místo, kde došlo k jednání, které zapříčinilo vznik škody, tak místo, kde se škoda projevila. Tyto pojmy však musí být naplňovány v souladu s účelem, k němuž bylo toto pravidlo vytvořeno, tedy umožnit rozhodovat spor soudy, který je s daným sporem v úzkém vztahu a zároveň v souladu s principem zvyšování právní jistoty osob v rámci ES. Pod čl. 5 odst. 3 proto nejsou podřaditelné ani žaloby na nepřímou škodu a není možné místo vzniku škody vykládat bez dalšího ve smyslu centra majetkových zájmů poškozeného, neboť v takovém případě by nebylo možné snadno identifikovat pravomocný soud a žalovaný by nemohl rozumně předvídat místo, kde může být žalován.

³⁾ Viz např. rozhodnutí 29/76 LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG v. Eurocontrol.

Cese smlouvy jako nový institut českého soukromého práva

Několik úvah k obecné úpravě postoupení smlouvy

DAVID ELISCHER, KAMIL ŠEBESTA

1. Úvod a pojem cese smlouvy

Osnova nového českého občanského zákoníku přináší ve své obligacní partii pozoruhodné novum, které by nemělo uniknout naší pozornosti. V oddíle nazvaném „Změna v osobě věřitele nebo dlužníka“ upravuje vedle postoupení pohledávky,¹⁾ poukázky, převzetí dluhu²⁾ a přistoupení k dluhu, coby tradičních institutů představujících změny závazkověprávních vztahů, svébytně i **postoupení smlouvy**.

¹⁾ Návrh dokonce obsahuje zvláštní ustanovení o postoupení souboru pohledávek. De lege ferenda tak bude výslovně upravena tzv. globální cese. Ustanovení § 1565 osnovy stanoví, že postoupit lze i soubor pohledávek, ať již současných, nebo budoucích, vznikajících zpravidla z provozu určitého obchodního závodu, je-li takový soubor pohledávek dostatečně určen.

²⁾ De lege ferenda se uvažuje i o institutu převzetí majetku. Osnova resp. její důvodová zpráva zde vychází z praktické zkušenosti. Snaží se pamatovat především na ty případy, kdy dlužník převádí svůj majetek nebo jeho část na jinou osobu, ve snaze vyhnout se tak splnění vlastních závazků. Ustanovení § 1581 osnovy proto stanoví, že převzme-li někdo majetek nebo poměrnou část majetku zcizitele, stává se společně a nerozdílně se zcizitelem dlužníkem z dluhů, které k převzatému majetku náleží a o nichž při převzetí věděl nebo musel vědět. Není však povinen plnit více, než kolik činí hodnota majetku, jehož takto nabyl. Z hlediska zákonodárce jde přitom o jednoznačné poskytnutí ochrany práv věřitelů.

Co vede současného zákonodárce k přijetí tohoto původem romanistického výtvaru, který sám prodělal významné změny? Proč se uvažuje o obecné úpravě postoupení smlouvy? Jakým vývojem prošla cese smlouvy a jaká jsou eventuální teoretická úskalí této jinak navýsost praktické úpravy? Smyslem našeho příspěvku by kromě podání určité komparativní souvislosti institutu cese smlouvy měla být právě i snaha ukázat, že postoupení smlouvy jako takové prodělalo poměrně bouřlivý vývoj, zejména v doktrínách zkoumaných právních řádů.

2. Obecná problematika postoupení smlouvy, jeho praktický význam a teoretická úskalí

Právní teoretici často dokládají, že **smlouva**, na rozdíl od jednotného a uniformujícího ducha zákona, **představuje instrument právní diverzity a variability** právního života vůbec. Nebývalý rozvoj společenských a zejména ekonomických vztahů a také čím dál větší všeobecná rychlost transakcí podněcují neustále nové potřeby, a tudíž i vznik nových smluvních figur. Kontraktní právo je matérií bezpochyby evo-

JUDr. PhDr.
David Elischer, interní
doktorand katedry
občanského práva
Právnické fakulty Karlovy
univerzity v Praze

JUDr. Kamil Šebesta, MBA,
doktorand katedry
pracovního práva
Právnické fakulty Karlovy
univerzity v Praze,
advokát v Praze

P R Á V N Í F Ó R U M 6 2007

4. ročník
29. 6. 2007

Judikatura Evropského soudního dvora v oblasti evropského justičního prostoru ve věcech civilních Část V.

Nařízení Brusel I ve světle judikatury Evropského soudního dvora

J I Ř Í V A L D H A N S , K A T E Ř I N A Ř Í H O V Á

Mgr. Jiří Valdhan, Ph.D.,
odborný asistent na katedře
mezinárodního a evropského
práva Právnické fakulty
Masarykovy univerzity
v Brně

JUDr. Kateřina Říhová,
doktorandka na katedře
mezinárodního a evropského
práva Právnické fakulty
Masarykovy univerzity
v Brně

I. Úvod

V této části našeho seriálu poukážeme na rozhodnutí Evropského soudního dvora týkající se zbývajících variant alternativních pravomocí uvedených v článku 5 nařízení Brusel I. V posledních dvou číslech byla čtenářům představena rozhodnutí k alternativní pravomoci ve věcech smluv a věcech deliktálních a kvazideliktálních. Jak jsme uvedli v úvodu minulé části, tvoří tyto dvě pravomoci pomyslnou páteř alternativních pravomocí a jako takové jsou nejčastěji praxí využívány. V tomto čísle bychom rádi seznámili čtenáře se zbývajících alternativami, které se opírají o určité hmotněprávní skutečnosti vyplývající ze vztahu mezi stranami sporu.

Tyto alternativy nemohou ve frekvenci využití soutěžit s výše zmíněnými alternativami ve věcech smluv a věcech deliktálních a kvazideliktálních, což lze mimo jiné doložit i faktem, že k některým ze zbývajících alternativ dosud neexistuje žádné rozhodnutí ESD. Jedná se o alternativy v čl. 5 odst. 4 týkající se tzv. adhezních řízení (alternativní pravomoc u žalob na náhradu škody nebo žalobu o uvedení do původního stavu vyvolanou jednáním, které je trestným činem, kdy je možné podat žalobu u soudu, u něhož

byla podána obžaloba, je-li tento soud podle práva pro něj platného oprávněn rozhodovat o občansko-právních nárocích), nebo o pravidla v čl. 5 odst. 6 (alternativní pravomoc ve věcech, kdy žalovaným je zkladatel, člen správní rady trustu nebo oprávněný z trustu, který byl zřízen zákonem nebo písemným nebo písemně potvrzeným ústním právním úkonem, který může být žalován u soudů členského státu, na jehož území má trust sídlo) a v čl. 5 odst. 7 (alternativní pravomoc ve sporech o zaplacení odměny za pomoc nebo záchranu nákladu nebo zboží, kdy žaloba může být podána u soudu, v jehož působnosti tento náklad nebo zboží byly zadrženy k zajištění této platby nebo mohly být zadrženy k tomuto účelu, avšak byla složena jistota nebo bylo poskytnuto jiné zajištění). Tyto navíc představují problematiku aktuální spíše pro státy anglosaské a přímořské. K těmto variantám alternativní pravomocí se již nebudeme dále vracet a dovolujeme si pouze odkázat na jiné publikace.¹⁾

¹⁾ Rozehnalová, N. – Valdhan, J.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních: Pravomoc základní a pravomoc alternativní. Právní fórum, 2005, č. 4, str. 121 – 126; nebo Rozehnalová, N. – Týč, V.: Evropský justiční prostor (v civilních otázkách). Masarykova univerzita v Brně, Brno 2003. ISBN 80-210-3054-2.

II. Čl. 5. odst. 2 – alternativní pravomoc ve věcech týkajících se výživného

Smyslem této alternativy je poskytnutí výhod oprávněnému subjektu, které jsou odůvodněny jeho typicky slabším postavením ve vztahu k povinnému. Článek 5 odst. 2 tedy zní: „Osoba, která má bydliště na území některého členského státu, může být v jiném členském státě žalována, ve věcech týkajících se vý-

živného u soudu místa, kde má oprávněná osoba k výživě bydliště nebo místo obvyklého pobytu, nebo je-li věc týkající se výživného věcí vedlejší v řízení týkající se osobního stavu, u soudu, který je k tomuto řízení příslušný podle práva státu místa řízení, pokud tato příslušnost není založena pouze státní příslušností některé ze stran.“ Jak je z textu ustanovení patrné, nejvýraznější problémy jsou spojeny s interpretací pojmu „výživné“.

42. Rozhodnutí C-295/95 Jackie Farrell v. James Long

„V souladu s protokolem ze dne 3. června 1971, který interpretuje Úmluvu ze dne 27. září 1968, o příslušnosti a uznání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, určí, s přihlédnutím ke všem okolnostem, výhradně národní soud země, který rozhoduje o sporu, zda je nutno obrátit se na ESD s požadavkem interpretace článků Úmluvy za účelem pozdějšího vynesení rozsudku. Stejně tak národní soud určí závažnost dotazů, které položí ESD.“

„Ustanovení Úmluvy je nutno interpretovat autonomně. Prostřednictvím takovéto autonomní interpretace je jednak zajištěna její jednotná aplikace, dále pak unifikace pravidel upravujících pravomoc soudů ve smluvních státech. Výsledkem je zamezení existence více pravidel upravujících pravomoc soudů, dopadajících na stejné právní vztahy. Zvyšuje se tím i právní ochrana příslušníků členských států. Žalobce tak snadněji určí soud, u kterého může podat svou žalobu, žalovaný zase bude moci lépe předvídat, u kterého soudu na něho bude žaloba podána.“

„V tomto duchu je interpretován i pojem obsažený v čl. 5 odst. 2 ‚osoba oprávněná k výživě‘. Tento pojem zahrnuje jakoukoliv osobu žádající o výživné, včetně osoby, která podává žalobu na výživné poprvé. Není tak činěn rozdíl mezi osobami, které jsou již za oprávněnou osobu k žádosti o výživné uznány, a osobami, kterým zatím statut oprávněné osoby nemají.“

Faktický stav

Dne 15. 9. 1995 se irský soud (*Circuit Court of Dublin*) obrátil na ESD s žádostí o interpretaci článku 5 odst. 2 Bruselské úmluvy, nyní již nařízení Brusel I.

Spor vznikl v souvislosti s povinností placení výživného na dítě. Paní Farellová, mající trvalé bydliště ve městě Dalkey v Irsku, porodila dne 3. 7. 1988 dítě. Tato žena tvrdila, že jeho otcem je pan Long žijící v Belgii a následně proti němu zahájila u okresního soudu v Irsku (*Distrikt Court*) řízení, ve kterém žádala přiznání vyživovací povinnosti pro svého potomka. Pan Long však odmítl své otcovství a napadl pravomoc irského soudu. Dle jeho tvrzení se daný případ nemohl podřadit pod rozsah článku 5 odst. 2 nařízení, neboť paní Farellová nespĺňovala znaky osoby oprávněné k výživě ve smyslu tohoto ustanovení, protože tento status jí dosud nebyl nikdy přiznán.

Okresní soud v Irsku shledal nedostatek své pravomoci k řešení tohoto případu a žaloba byla zamítnuta. Paní Farellová podala opravný prostředek a soud vyšší instance (*Circuit Court*) se v odvolacím řízení obrátil na ESD s touto interpretační otázkou:

„Požaduje naplnění podmínek pro užití článku 5 odst. 2 a následné zahájení řízení o vyživovací povinnosti před irskými soudy, kdy navrhovatel má trvalé bydliště v Irsku a odpůrce v Belgii, předchozí uznání navrhovatele jako osoby oprávněné k výživě?“

Tímto dotazem se chtěl národní irský soud ujistit, zda pojem „osoby oprávněné k výživě“, uvedený v článku 5 odst. 2 nařízení, zahrnuje i osoby, které o výživné žádají poprvé, či zda se vztahuje jen na osoby, které byly takto označeny již v nějakém předcházejícím soudním rozhodnutí.

Odpověď ESD na položenou otázku tedy zněla, že pojem „osoby oprávněné k výživě“, tak jak je zamýšlen v článku 5 odst. 2, zahrnuje jakoukoliv osobu žádající o přiznání výživného, včetně osoby, která tak činí poprvé. Nesmí být tedy činěn žádný rozdíl mezi osobou, která je takto označena již předchozím soudním rozhodnutím, a osobou, která tento status zatím nemá.

Dále ESD vyjádřil názor, že článek 5 odst. 2 umožňuje žadateli o výživné odchýlit se od obecného pravidla obsaženého v článku 2 odst. 1 nařízení, neboť je tak chráněna jeho pozice, obecně považovaná za slabší.

Tři níže uvedená rozhodnutí již byla rozebrána v předchozích dílech seriálu, které se týkaly věcného do-
sahu nařízení a obecné pravomoci v článku 2 nařízení. Vzhledem k tomu, že se zásadním způsobem dotýkají také článku 5 odst. 2, dovolíme si je zmínit i na tomto místě.

43. Rozhodnutí C-220/95 Antonius van den Boogard v. Paula Laumen

„Rozhodnutí vydané v rozvodovém řízení, ukládající zaplacení jednorázové finanční částky nebo převod určitého majetku jedním z manželů druhému, musí být považováno za rozhodnutí týkající se výživného. Z tohoto důvodu tedy spadá pod věcný rozsah Úmluvy, jeho účelem však musí být zajištění výživy jednoho z manželů. Skutečnost, že v rozhodnutí soud ignoroval existenci manželské smlouvy, není v tomto případě relevantní.“

Faktický stav

Paula Laumen a Antonius van den Boogen uzavřeli v roce 1957 v Nizozemí manželství, přičemž jejich majetkové vztahy se řídily zákonným režimem společného jmění manželů. V roce 1980 došlo ke zrušení společného jmění manželů a majetek byl rozdělen na dvě stejné poloviny. O dva roky později se manželé usadili v Londýně a v roce 1990 bylo manželství rozvedeno před britským soudem. Paní Laumen podala k soudu návrh na majetkové vypořádání, tzv. *clean break*. Britský soud nařídil panu Boogardovi zaplatit jednorázovou sumu 875 000 liber s tím, že tato měla nahradit pravidelně placené výživné.

V roce 1992 žádala paní Laumen u holandského soudu v Amsterdamu výkon britského rozsudku na základě Haagské úmluvy z roku 1973 o uznání a výkonu rozhodnutí týkajících se závazků z výživného.

Nizozemský soud požádal ESD o zodpovězení následující otázky:

„Je rozhodnutí v rozvodovém řízení, ukládající zaplacení jednorázové finanční částky nebo převod určitého majetku jedním z manželů druhému, považováno za rozhodnutí ve věci výživného, či jde o rozhodnutí, které spadá do oblasti majetkových vztahů mezi manžely, na něž se Haagská úmluva nevztahuje?“

ESD dospěl k závěru, že jde o vztahy týkající se výživného a Úmluva se na případ bude aplikovat. Výživné totiž nemusí být nutně poskytováno v opakujících se dávkách, neboť není podstatná forma, v jaké je poskytováno, ale jeho účel. Může se tedy jednat i o jednorázově poskytnutou finanční sumu nebo převod majetku. Rozhodující je účel výživného, a tím je zajištění výživy oprávněné osoby. V tomto případě se tedy jedná o vztahy týkající se výživného, neboť smyslem je zajistit určitou osobu, kdy při stanovení výše byly vzaty v úvahu jak potřeby oprávněné osoby, tak možnosti osoby povinné.

44. Rozhodnutí 120/79 Louise de Cavel v. Jacques de Cavel

„Závazek k placení výživného spadá pod označení ‚občanská věc‘ v článku 1 odst. 1 Bruselské úmluvy o pravomoci a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních.“

„Nárok na uplatnění výživného spadá do předmětu úpravy této Úmluvy, a to i v případech, kdy se o výživném nerozhoduje jako o věci hlavní v rámci řízení, které samo o sobě pod rozsah Úmluvy nespadá.“

„Mezitímní nebo konečný charakter rozsudku nemá význam pro určení, zda jde o věc, která spadá do předmětu úpravy Bruselské úmluvy.“

„Bruselská úmluva se použije na výkon rozhodnutí, které bylo učiněno francouzským soudem v rozvodovém řízení (přiznání měsíčních dávek výživného). Stejně tak se použije na rozhodnutí o odškodnění, které bylo rovněž učiněno francouzským soudem podle francouzského zákoníku.“

Faktický stav

Dne 30. 6. 1979 se německý soud (*Bundesgerichtshof*) obrátil na ESD s žádostí o interpretaci článku 5 odst. 2 nařízení Brusel I. Spor vznikl v souvislosti s rozvodem manželů Cavelových (viz rozhodnutí ESD 143/78) a týkal se otázek výživného, jež si žádala rozvedená manželka po svém bývalém manželovi. Rozhodnutí o výživném bylo vydáno ve Francii. Paní Cavel se posléze obrátila na německé soudy s žádostí o výkon těchto rozhodnutí.

Německý soud se na ESD obrátil s tímto interpretačním dotazem:

„Lze hodnotit rozhodnutí francouzského soudu o prozatímním odškodnění vypláceném měsíčně, které podle francouzského práva slouží ke kompenzaci rozdílnosti životních standardů obou bývalých manželů, jako rozhodnutí, které spadá pod rozsah Bruselské úmluvy?“

ESD odpověděl na položenou otázku, že výše zmíněné odškodnění patří do předmětu institutů zkoumaných v rámci vyživovací povinnosti a tímto i do rozsahu čl. 1 odst. 1 nařízení Brusel I. Znění článku 5 odst. 1 tento názor ještě potvrzuje.

45. Rozhodnutí C-433/01 Freistaat Bayern v. Jan Blijdenstein

„Státní orgán, kterému byla postoupena práva osoby oprávněné k výživě a který se žalobou domáhá navrácení platby vyplacené této osobě v souladu s veřejným právem prostřednictvím vzdělávacího grantu, se nemůže vůči osobě k výživě povinné dovolávat článku 5 odst. 2 Úmluvy z 27. září 1968 o příslušnosti a uznání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech.“

Faktický stav

Dne 9. 11. 2001 obdržel ESD od německého FGH (*Bundesgerichtshof*) žádost o interpretaci článku 5 odst. 2 Bruselské úmluvy. Nizozemská státní občanka, dcera pana Blijdensteina, studovala v akademickém roce 1993/1994 v německém Mnichově a od 1. září 1993 obdržela vzdělávací grant od spolkové země Bavorsko. Následně žádala u soudu v Mnichově spolková země Bavorsko po panu Blijdensteinovi zpětné vyplacení grantu za období 1993 – 1996. Pan Blijdenstein však zpochybnil pravomoc mnichovského soudu. Tento soud zpochybnění své pravomoci odmítl a potvrdil nárok Bavorska. V odvolacím řízení změnil soud vyšší instance rozhodnutí soudu nižšího stupně a prohlásil, že v daném případě může být povinný žalován jen před soudy státu svého domicilu.

V odvolacím řízení byla *Bundesgerichtshofem* položena ESD tato interpretační otázka:

„Smí se státní orgán, který vyplatil v souladu s veřejným právem studentovi vzdělávací grant, dovolávat zvláštní pravomoci obsažené v článku 5 odst. 2 Úmluvy, pokud v občanském soudním řízení usiluje na základě zákonné subrogace o zpětné vyplacení grantu ze strany rodičů příjemce?“

Odpověď ESD na tuto otázku zněla, že článek 5 odst. 2 Úmluvy musí být interpretován v tom smyslu, že státní orgán, který žádá náhradu za vyplacený grant, není oprávněn se tohoto článku proti osobě povinné k výživě dovolávat.

III. Čl. 5 odst. 5 – alternativní pravomoc ve věcech vyplývajících z provozování pobočky, zastoupení nebo jiné provozovny

Jedná se o další ustanovení mající za cíl racionalizovat soudní řízení. Interpretační problémy spojené s tímto ustanovením jsou spojeny s pojmy „pobočka“, jakožto útvaru bez právní subjektivity, případně pojmu „jednání pobočky“. Rozhodujícím kritériem pro stanovení alternativní pravomoci v tomto případě je místo sídla pobočky, zastoupení či jiné složky. Kritérium domicilu žalovaného v místě fóra je tedy zatlačeno do pozadí. Čl. 5 odst. 5 zní: „Osoba, která má bydliště na území některého členského státu, může být v jiném členském státě žalována, jedná-li se o spor vyplývající z provozování pobočky, zastoupení nebo jiné provozovny, u soudu místa, kde se tyto složky nacházejí.“

46. Rozhodnutí 33/78 Somafer SA v. Saar – Ferngas AG

„V zájmu zajištění právní jistoty a určitosti práv a povinností stran, pokud se jedná o upřednostnění alternativní pravomoci uvedené v článku 5 odst. 5 Bruselské úmluvy před obecným pravidlem, je nutno použít autonomní interpretaci Úmluvy společnou pro všechny členské státy.“

„Provozováním pobočky, zastoupení nebo jiné provozovny je míněno obchodní místo trvalého charakteru s vlastním obchodním vedením a materiálním zajištěním, jako je například rozšíření kmenové společnosti. Takovéto obchodní místo je schopno samostatně obchodovat se třetími stranami, a přesto, že je zřejmá existence její právní vazby s kmenovou společností, nemusí s ní být vedení obchodního místa v přímém spojení, nýbrž svou obchodní činnost může uskutečňovat v rámci rozšíření kmenové společnosti.“

„Pojem obchodní činnost zahrnuje:

- jednání vztahující se ke vzniku práv a smluvních i mimosmluvních závazků v souvislosti s řádným vedením pobočky, zastoupení nebo jiné provozovny, dále pak umístění budovy, kde je daný subjekt situován včetně zaměstnání pracovníků;
- jednání vztahující se k podnikání, které je prováděno obchodním místem jménem kmenové společnosti a jednání týkající se mimosmluvních závazků vznikajících činností pobočky, zastoupení nebo jiné provozovny, kdy tyto subjekty jednají jménem kmenové společnosti.“

Faktický stav

Dne 13. 3. 1978 obdržel ESD od německého soudu (*Oberlandsgericht*) žádost o interpretaci článku 5 odst. 5 Bruselské úmluvy. Příklad se týkal situace, kdy německá společnost Saar – Ferngas AG podala žalobu u německého soudu na Somafer SA, společnost registrovanou ve Francii mající zastoupení i v Německu. Německý žalobce se domáhal finančního vyrovnání nákladů, které musel vynaložit na ochranu vlastního rozsáhlého plynového potrubí pro případ, že by potrubí bylo poškozeno demoličními pracemi francouzské společnosti Somafer SA. Tyto demoliční práce byly prováděny v blízkosti plynového potrubí pro spolkovou zemi Sársko.

Německý soud se na ESD v průběhu řízení obrátil s těmito dotazy:

„Jsou podmínky upravující pravomoc v případě použití článku 5 odst. 5 Úmluvy pro provozování pobočky, zastoupení nebo jiné provozovny vymezeny v rámci práva státu, u jehož soudu byla podána žaloba či v rámci práva státu, který je jinak zainteresován, či dokonce nezávisle v souladu s cílem a systémem Úmluvy?“

ESD odpověděl, že Úmluva často používá pojmy a jiné instituty pocházející z civilních a obchodních, jakožto i procesních oblastí práva, které mohou mít různý význam v jednotlivých členských státech. Je tedy nezbytné, aby v zájmu zajištění právní jistoty a určitosti byla použita výhradně autonomní interpretace těchto pojmů.

„Jaká kritéria mají být použita, aby bylo dosaženo nezávislého rozsudku?“

„Jaké jsou principy pro vymezení pobočky či zastoupení, které provozují obchodní činnost se třetími osobami? Co spadá to pojmu obchodní činnost?“

Na tyto otázky ESD jednoznačně odpověděl, že provozováním pobočky, zastoupení nebo jiné provozovny je míněno obchodní místo trvalého charakteru s vlastním obchodním vedením a materiálním zajištěním, jako je například rozšíření kmenové společnosti. Takovéto obchodní místo je schopno samostatně obchodovat se třetími stranami, a přesto, že je zřejmá existence její právní vazby s kmenovou společností, nemusí s ní být vedení obchodního místa v přímém spojení, nýbrž svou obchodní činnost může uskutečňovat v rámci rozšíření kmenové společnosti.

Pojem obchodní činnosti zahrnuje jednání obsahující vznik práv a smluvních i mimosmluvních závazků vztahujících se na řádné vedení pobočky, zastoupení nebo jiné provozovny, jakož i jednání při podnikání, které je prováděno obchodním místem jménem kmenové společnosti.

Výrazně extenzivní interpretaci pojmů pobočka, zastoupení či jiná provozovna nabídl ESD v následujícím rozhodnutí.

47. Rozhodnutí 218/86 SAR Schotte GmbH v. Parfums Rothschild SARL

„Článek 5 odst. 5 nařízení Brusel I se použije v případě, kdy právnická osoba založená v jednom z členských států neprovozuje žádnou závislou pobočku, zastoupení či jinou složku v jiném členském státě, přesto však provozuje svou činnost v tomto státě prostřednictvím nezávislé společnosti, která má stejný název a identické vedení a slouží jako její rozšíření. Toto vedení řídí a uskutečňuje podnikatelskou činnost jménem této právnické osoby.“

Faktický stav

Dne 7. 8. 1986 obdržel ESD od německého soudu (*Oberlandsgericht*) žádost o interpretaci článku 5 odst. 5 Bruselské úmluvy. Německá společnost SAR SCHOTTE GMBH se sídlem v Hemeru dodávala francouzské společnosti Parfums Rothschild Sarl s místem podnikání v Paříži rozprašovací pumpičky a jiné příslušenství pro výrobu voňavkářského zboží. Francouzský kupující si stěžoval na to, že rozprašovací pumpičky řádně nefungují, a odmítl zaplatit. Poté, co se celou záležitost nepodařilo oběma společnostem smírně vyřešit, podala SAR SCHOTTE žalobu u německého soudu na zaplacení dosud neuhrazené částky ve výši šesti již vystavených faktur, které nebyly francouzským kupujícím uhrazeny.

V průběhu řízení bylo zjištěno, že předcházející obchodní jednání a rozsáhlá korespondence týkající se uplatňování závad probíhala vždy mezi SAR SCHOTTE a Rothschild GMBH, jejíž registrované sídlo bylo v Düsseldorfu. Nejprve SAR SCHOTTE žalovala Rothschild GMBH u německého soudu. Rothschild GMBH ale odporovala, že není zodpovědná za závazky, které se týkají výhradně Rothschild Sarl. Německá společnost tedy učinila změnu v osobě žalovaného a zažalovala Rothschild Sarl, která však popírala pravomoc německého

soudu. SAR SCHOTTE namítala, že pravomoc je dána dle článku 5 odst. 5 nařízení Brusel I, neboť Rothschild GMBH spadá dle jejího mínění pod pojem tzv. „jiná provozovna“, uvedený ve výše zmíněném článku. Německý soud se však prohlásil za nepravomocný, neboť nebyly naplněny požadavky článku 5 odst. 5.

Došlo k odvolacímu řízení, v jehož rámci se německý soud obrátil na ESD s následujícím interpretačním dotazem:

„Vztahuje se článek 5 odst. 5 Úmluvy i na případ, kdy právnická osoba založená dle francouzského práva se sídlem v Paříži neprovozuje svou činnost prostřednictvím vlastní závislé provozovny v jiném státě, avšak v tomto jiném státě existuje nezávislá společnost založená podle německého práva se stejným jménem a obchodním vedením, která obchoduje jménem francouzské společnosti a později působí jako její rozšíření?“

ESD odkázal na svůj rozsudek z dřívějšího případu 33/78 *Somafer v. Saar-Ferngas*, kdy uvedl, že pobočka, zastoupení či jiná provozovna ve smyslu článku 5 odst. 5 nařízení znamená i obchodní místo trvalého charakteru s vlastním obchodním vedením a materiálním zajištěním, jako například rozšíření kmenové společnosti, které je samostatně schopno jednat s třetími stranami. Jeho odpověď byla tedy kladná.

Německý soud uvedl, že podmínky článku 5 odst. 5 nařízení jsou v daném případě splněny, neboť Rothschild GMBH vystupuje jako nezávislý subjekt a obchodní rozšíření francouzské společnosti.

Stejně tak německá vláda a Komise vyslovily názor, že z důvodu právní jistoty je nutno článek 5 odst. 5 nařízení interpretovat tak, že spadá i na obchodní rozšíření společností registrovaných v jiném smluvním (dnes členském) státě. Obchodní partneři takovýchto rozšíření se tak mohou spolehnout na použití alternativní pravomoci, i když z hlediska obchodního práva jde o dva na sobě nezávislé subjekty.

48. Rozhodnutí C-439/93 *Lloyd's Register of Shipping v. Société Campeon Bernard*

„Pojem spor vyplývající z provozování pobočky, zastoupení nebo jiné provozovny, jak je obsažen v článku 5 odst. 5 Úmluvy, nepřepokládá, že činnost pobočky jménem kmenové společnosti, jejímž výsledkem je vznik sporu, se musí odehrávat ve smluvním státě, kde byla pobočka založena.“

Faktický stav

ESD obdržel dne 10. 11. 1993 interpretační žádost od francouzského soudu (*French Court de Cassation*) ohledně článku 5 odst. 5 nařízení. Spor se týkal řádného plnění ze smlouvy o testování železobetonu mezi francouzskou společností Campeon Bernard a společností Lloyd's Register of Shipping, založenou v Anglii. V listopadu roku 1985 kontaktovala Campeon Bernard francouzskou pobočku Lloyd's, aby otestovala železobeton, který měl být použit na výstavbu dálnice v Kuvajtu. Testování mělo sloužit k prokázání, že daný železobeton vyhovuje technickým normám USA, neboť tento požadavek byl zahrnut ve výběrovém řízení kuvajtského ministerstva veřejných komunikací a staveb, a následně vydání certifikátu o těchto vlastnostech železobetonu.

Strany se dohodly, že testování bude provádět španělská pobočka Lloyd's ve Španělsku a platba proběhne v pesetách. Testování proběhlo a španělská pobočka Lloyd's vydala certifikát o shodě s technickými normami USA, kuvajtské ministerstvo však později odmítlo železobeton převzít s tvrzením, že shoda není dána.

Campeon Bernard zažalovala španělskou pobočku Lloyd's u francouzského soudu v Paříži. Lloyd's zpochybnila pravomoc francouzských soudů. Odvolací soud (*Court of Appeal*) shledal, že na danou situaci článek 5 odst. 5 plně dopadá, neboť již od počátku obchodních jednání až po jejich ukončení a následné zaplacení za testování probíhala tato jednání mezi Campeon Bernard a francouzskou pobočkou Lloyd's a výše zmíněný článek nepožaduje, aby jednání probíhala ve stejném státě, jako je sídlo pobočky konající kontraktovanou činnost. S tímto výrokem však Lloyd's nesouhlasila a požadovala jeho přezkoumání.

Francouzský odvolací soud tedy vznesl na ESD následující interpretační otázku:

„Musí obchodní jednání pobočky, která vystupuje jménem své kmenové společnosti se sídlem v jiném státě, probíhat ve státě jejího sídla?“

Odpověď ESD zněla, že článek 5 odst. 5 takovou podmínku nepředpokládá, takže jednání pobočky může probíhat i v jiném státě, než byla založena.

49. Rozhodnutí 139/80 *Blanckaert & Willems PVBA v. Luise Trost*

„Nezávislý obchodní agent, který rozhoduje o své pracovní činnosti a množství času stráveném touto činností sám, který současně zastupuje více společností soutěžících ve stejném výrobním a marketingovém sektoru a který rovněž kmenové společnosti pouze zprostředkovává objednávky bez toho, aniž by se podílel na jejich obchodních podmínkách či realizaci obchodů, nemůže být považován za pobočku zastoupení nebo jinou provozovnu, a tudíž nespadá do rozsahu článku 5 odst. 5 Úmluvy.“

Faktický stav

Dne 11. 6. 1980 předložil německý soud (*Bundesgerichtshof*) ESD žádost o interpretaci článku 5 odst. 5 nařízení. V roce 1960 došlo ke vzniku obchodního sdružení mezi belgickým výrobcem nábytku a pozdějším obžalovaným, společností Blanckaert & Willems a německou společností, zabývající se prodejem nábytku prostřednictvím obchodní sítě po Německu, Hermann Bey.

Aby byl zajištěn lepší odbyt nábytku na německém trhu, začala společnost Hermann Bey spolupracovat s německou obchodní agentkou Luisou Trost, pozdější žalobkyní v daném případě. Dle smlouvy měla Luisa Trost pracovat jako přímá zástupkyně společnosti Blanckaert & Willems a pobírat provizi ve výši 5 %. Získané objednávky měly být belgické společnosti zprostředkovány přes společnost Hermann Bey. Za každou takto získanou objednávku belgická společnost přislíbila zaplatit zvláštní provizi pro obchodního agenta, který dohlíží na jiné obchodní agenty při výkonu jejich činnosti.

V prosinci 1976 belgická společnost vypověděla smlouvu uzavřenou s Luisou Trost. Ta následně podala žalobu k německému soudu v Cáchách, v níž se domáhala zaplacení provize a jiných dohodnutých poplatků, přičemž Luisa Trost vycházela z toho, že Hermann Bey představuje pobočku, zastoupení či jinou provozovnu belgické společnosti. Tento soud však prohlásil svou nepravomocnost a případ se dostal k soudu vyšší instance (*Oberlandesgericht*), který vznesl k ESD následující dotazy:

„Může být obchodní agent, jenž je v německém obchodním zákoníku považován za obchodního vyjednavče či prostředníka, zastoupením či jinou provozovnou ve smyslu článku 5 odst. 5 Bruselské úmluvy?“

ESD ve své odpovědi odkázal na dřívější rozhodnutí 14/76 *De Bloos v. Bouyer*, kde bylo judikováno, že základní podstatou pro použití článku 5 je určitá závislost na kmenové společnosti, která řídí a kontroluje svou pobočku, zastoupení či jinou provozovnu. V tomto případě byla tedy odpověď ESD záporná, neboť obchodní agent nespadá pod rozsah článku 5 odst. 5 nařízení.

Dále ESD upřesnil vymezení pobočky, zastoupení či jiné provozovny ve smyslu článku 5 odst. 5, když doplnil, že tyto se musí jevit třetím stranám jako zřejmé rozšíření kmenové společnosti.

Níže uvedené rozhodnutí se týká z velké části interpretace článku 5 odst. 1, nicméně je důležité ho na tomto místě zmínit, neboť přináší výklad touto sérií dosud nedotčených pojmů spadajících pod rozsah článku 5 odst. 5.

50. Rozhodnutí 14/76 *A. De Bloos, SPRL v. Société en commandite par actions Bouyer*

„Držitel licence k výhradnímu prodeji, jež však není při výkonu své činnosti řízen či veden poskytovatelem licence, nemůže být považován za ředitele pobočky, zastoupení či jiné provozovny poskytovatele licence, a článek 5 odst. 5 se tak na tuto situaci nevztahuje.“

Faktický stav

Dne 13. 2. 1976 obdržel ESD žádost belgického soudu (*Cour D'Appel*) s interpretačním dotazem, který se týkal článku 2 Bruselské úmluvy. Spor vznikl mezi belgickým držitelem výhradního zastoupení a francouzským poskytovatelem licence, který byl prvně jmenovaným žalován u belgického soudu za poskytnutí špatných instrukcí potřebných pro řádný výkon činnosti a byla na něm vymáhána odškodnění. Belgický soud prvního stupně zamítl případ pro svou nepřislusnost.

Odvolací soud položil v průběhu řízení ESD následující interpretační dotaz:

„Lze držitele licence k výhradnímu prodeji, jež však není při výkonu své činnosti veden či řízen pokyny poskytovatele licence, kterého nemůže zavazovat ani jednat jeho jménem, považovat za ředitele pobočky, zastoupení či jiné provozovny poskytovatele licence ve světle článku 5 odst. 5?“

ESD uvedl, že základní předpokladem pro užití článku 5 odst. 5 Úmluvy je skutečnost, že pobočka, zastoupení či jiná provozovna je vedena či řízena kmenovou společností. Na výše uvedený případ tedy nelze článek 5 odst. 5 aplikovat.

IV. Závěr

Jak bylo již uvedeno v úvodu této části naší série, články 5 odst. 2 ani článek 5 odst. 5 nejsou zdaleka tak často stranami využívány, jako např. články 5 odst. 1 a 5 odst. 3, které byly podrobeny rozboru v předcházejících částech série. Důvodem je mimo jiné skutečnost, že upravují již značně specifickou a úzkou oblast. Výsledky autonomní interpretace ESD v těchto případech nejsou ve většině případů překvapivé. Extenzivní výklad pojmu výživné se odvíjí od konstatování, že je nutné a zároveň postačující, aby se dané rozhodnutí týkalo „výživného“, byť v rámci jednoho právního řádu může být takto označeno více institutů.²⁾

Za pobočku podle čl. 5 odst. 5 je nutné považovat útvar bez právní subjektivity, kromě situací, kdy společnost využívá v zahraničí dceřinou společnost, která má stejné vedení a stejný název – v takovém případě je relevantnější vnější efekt, kdy zákazník je přesvědčen, že jedná s pobočkou, a nikoliv samostatným subjektem. Pobočka je útvarem podřízeným ústředí, který navíc musí mít trvalý charakter a musí být schopný vést jednání s třetími subjekty.

Byť se to může zdát jako nadbytečné, dovolíme si jen upozornit na skutečnost, že žaloby týkající se výživovací povinnosti jsou zahrnuty do předmětu úpravy nařízení Brusel I a nejsou předmětem úpravy nařízení Brusel II – nařízení Rady (ES) č. 2201/2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Důvodem tohoto našeho upozornění je zjištění, že praxe občas tuto drobnost nereflektuje.

²⁾ Rozehnalová, N. – Tyč, V.: Evropský justiční prostor (v civilních otázkách). Masarykova univerzita v Brně, Brno 2003, str. 207, ISBN 80-210-3054-2.

Mgr. Roman Kališ,
doktorand na katedře
mezinárodního
a evropského práva
Právnické fakulty
Masarykovy univerzity
v Brně

Vývoj mezinárodního investování a právní úpravy mezinárodní ochrany investic

ROMAN KALIŠ

Úvod

V současné době se u nás i ve světě často hovoří o problematice ochrany mezinárodních investic. V kontextu České republiky se v této souvislosti některým z nás asi okamžitě vybaví prohraná arbitráž se společností CME (tzv. kauza „TV Nova“¹⁾), na jejímž

konci musela Česká republika (tzn. daňoví poplatníci) zaplatit uvedené společnosti deset miliard korun. Dalším veřejnosti dobře známým sporem je i spor s japonskou investiční společností Nomura,²⁾ který česká média rovněž velmi intenzivně sledovala.³⁾

¹⁾ V kauze CME v. Česká republika byla naše země odsouzena k zaplacení v přepočtu přibližně deseti miliard korun společností CME. [CME v. Czech Republic (2002) UNCITRAL Arbitral Tribunal, final award 14 March 2003].

²⁾ Saluka B. V. v. Česká republika Partial Award (2006), případ je mediálně známý jako spor s Nomurou. Nomura je hlavní japonskou skupinou zabývající se obchodně bankovními a finančními službami, podnikající prostřednictvím dceřiných společností založených po celém světě.

PRÁVNÍ FÓRUM 7 2007

4. ročník
31. 7. 2007

Judikatura Evropského soudního dvora v oblasti evropského justičního prostoru ve věcech civilních Část VI.

Nařízení Brusel I ve světle judikatury Evropského soudního dvora

JIRÍ VALDHANS, KATEŘINA ŘÍHOVÁ

Mgr. Jiří Valdhans, Ph.D.,
odborný asistent na katedře
mezinárodního a evropského
práva Právnické fakulty
Masarykovy univerzity
v Brně

JUDr. Kateřina Říhová,
doktorandka na katedře
mezinárodního a evropského
práva Právnické fakulty
Masarykovy univerzity
v Brně

I. Úvod

Článek 6 nařízení č. 44/2001/ES, o příslušnosti soudů a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, je ustanovením obsahujícím alternativní pravidla o pravomoci II. Jako taková mohou nahradit jak obecné pravidlo o pravomoci, podle něhož je žalobce povinen následovat žalovaného k soudům státu jeho domicilu, ale představují alternativu i k pravidlům obsaženým v čl. 5 nařízení (alternativa II). Z tohoto důvodu je nutné i pro aplikaci alternativ II, aby stejně jako u obecného pravidla a alternativ I měl žalovaný domicil na území některého členského státu.

Zatímco alternativy I jsou představovány určitými hmotněprávními skutečnostmi (místo plnění smlouvy, delikt, výživné, pobočka), alternativa II je postavena na snaze o prosazení procesní ekonomie a snaze zabránit, aby ve věcech uvedených níže rozhodovaly soudy různých členských států, přičemž v takovém případě by bylo znesnadněno dosažení jednotné interpretace – smyslem je tedy soustředit dvě či více řízení, která spolu úzce souvisí, k jednomu soudu.

Obdobně, jako jsme již komentovali v minulém čísle, nepatří ani ustanovení čl. 6 mezi ty z nařízení nejužívanější, což se odráží i na počtu rozhodnutí ESD vydaných v rámci prejudiciálního řízení k čl. 6, respektive jeho jednotlivým odstavcům. K článku 6

odst. 4, podle něhož je možné ve věcech týkajících se smlouvy nebo nároků ze smlouvy, kdy se žaloba proti stejnému žalovanému týká věcných práv k nemovitosti, podat žalobu u soudů členského státu, kde se nemovitost nachází, dosud žádné interpretační rozhodnutí neexistuje. Proto se o tomto ustanovení pouze krátce zmíníme v závěru této části série.

II. Článek 6 odst. 1 – alternativní pravomoc ve věcech, kdy je žalováno více osob společně

Toto ustanovení je zcela zřetelným příkladem snahy o racionalizaci soudního řízení, jak bylo naznačeno výše, neboť dává pravomoc soudům jednoho státu rozhodnout o žalobách na osoby domicilované v různých členských státech, jestliže tyto žaloby spolu úzce souvisí. Tímto způsobem má být zajištěno, že nebude případně vydáno několik navzájem si odporujících rozhodnutí.

Čl. 6 odst. 1 zní: „Osoba, která má bydliště na území některého členského státu, může být též žalována, je-li žalováno více osob společně, u soudu místa, kde má bydliště některý z žalovaných, za předpokladu, že právní nároky jsou spojeny tak úzce, že je účelné je vyšetřit a rozhodnout o nich společně, aby se zabránilo vydání vzájemně si odporujících rozhodnutí v oddělených řízeních.“

51. Rozhodnutí C-539/03 Roche Nederland BV and Others v. Frederick Primus, Milton Goldenberg

„Článek 6 odst. 1 Úmluvy musí být vykládán v tom smyslu, že se nepoužije v rámci řízení o porušení evropského patentu, ve kterém je obviněno několik společností usazených v různých smluvních státech ze skutků, kterých se měly dopustit na území jednoho nebo několika z těchto států, a to ani v případě, že uvedené společnosti patří k téže skupině a jednaly totožným nebo podobným způsobem, v souladu se společnou politikou, která byla vypracována jedinou z nich.“

Faktický stav

Dne 22. 12. 2003 obdržel ESD od nizozemského soudu (*Hoge Raad der Nederlanden*) žádost o interpretaci článku 6 odst. 1 Bruselské úmluvy. Tato žádost byla podána v rámci sporu mezi společnostmi Roche Nederland BV a osmi dalšími společnostmi ze skupiny Roche (těchto osm společností bylo usazených v USA, Belgii, Německu, Francii, Velké Británii Švýcarsku, Rakousku a Švédsku), a F. Primusem a M. Goldenbergem ve věci porušení práv dovolávaného posledně uvedenými, která pro ně plynula z evropského patentu č. 131 627, jehož byli vlastníky. Žalobci, domicilovaní v USA, vytýkali výše zmíněným společnostem stejné porušení práv, které údajně spočívalo v uvedení sady pro imunologické dávkování na trh v zemích, kde byly žalované společnosti usazeny.

Společnosti skupiny Roche, které nebyly usazené v Nizozemsku, zpochybnilly příslušnost nizozemského soudu. Co se týče merita věci, opíraly se o neplatnost dotčeného patentu a neexistenci porušení.

Rozsudkem ze dne 1. 10. 1997 se nizozemský soud prohlásil za pravomocný a zamítl žaloby F. Primuse a M. Goldenberga. V rámci odvolacího řízení soud vyšší instance uvedený rozsudek změnil a zakázal Roche a dalším porušovat práva spojená s dotčeným patentem ve všech zemích uvedených v tomto patentu. Poté co byl k vrchnímu soudu (*Hoge Raad*) podán kasační opravný prostředek, obrátil se tento na ESD s následujícím dotazem:

„Existuje takový vztah souvislosti, jaký se vyžaduje pro použití článku 6 odst. 1 Úmluvy, mezi žalobami týkajícími se porušení patentu, které majitel evropského patentu podal jednak proti žalovanému usazenému ve státě, kde bylo zahájeno řízení, a jednak proti žalovaným ve smluvních státech, které se liší od státu, kde bylo zahájeno řízení, o kterých majitel patentu prohlašuje, že porušují tento patent v jednom nebo více smluvních státech?“

„Pokud je odpověď na předcházející otázku kladná, za jakých okolností existuje taková souvislost, a je v tomto rámci například důležitá:

- že žalování patří ke stejné skupině,
- že žalování jednají společně na základě společné politiky a pokud ano, je důležité místo, kde tato společná politika byla vypracována,
- že tvrzená porušení, kterých se dopustili různí žalovaní, jsou totožná nebo téměř totožná?“

Podstatou těchto otázek, které položil Soudnímu dvoru nizozemský vrchní soud, bylo, zda článek 6 odst. 1 Bruselské úmluvy musí být vykládán v tom smyslu, že se použije v rámci žalob pro porušení evropského patentu obviňujících několik společností usazených v různých smluvních státech ze skutků, kterých se dopustily na území jednoho nebo několika z těchto států, zejména v případě, kdy uvedené společnosti patří k téže skupině jednaly totožným nebo podobným způsobem, v souladu se společnou politikou, která byla vypracována pouze jedinou z nich.

Požadavek vztahu souvislosti z původní Bruselské úmluvy z roku 1968 nevyplýval, nýbrž byl odvozen ESD, aby se zabránilo tomu, že by výjimka ze zásady příslušnosti soudů státu bydliště žalovaného, která je stanovena v článku 2 odst. 1, mohla zpochybnit samotnou existenci této zásady – viz rozsudek 189/87 *Athanasios Kalfelis v. Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst and Co. and other*. V tomto rozsudku ESD rozhodl, že pro použití článku 6 odst. 1 Bruselské úmluvy musí mezi různými žalobami podanými týměž žalobcem proti různým žalovaným existovat takový vztah souvislosti, kdy společné projednání a rozhodnutí je vhodné k tomu, aby se zabránilo vydání vzájemně si odporujících rozhodnutí v oddělených řízeních. Výše zmíněný rozsudek byl významný rovněž v tom, že přinesl vymezení pojmu „vztah souvislosti“. Tato formulace byla převzata ze znění článku 22 původní Bruselské úmluvy (uvedený článek byl vyložen v rozsudku C-406/92 *Tatry* v tom smyslu, že k tomu, aby mezi dvěma žalobami existovala souvislost, stačí, aby jejich oddělené projednání a rozhodnutí s sebou neslo nebezpečí odporujících si rozhodnutí, aniž by bylo nutné, že by z takového rozhodnutí mohly vzniknout vzájemně se vylučující právní důsledky).

Tento požadavek byl později potvrzen též rozsudkem C-51/97 *Réunion Européenne SA and others v. Spliethoff's Bevrachtungskantoor BV and the Master of the vessel Alblasgracht V002* a byl výslovně včleněn do znění článku 6 odst. 1 pozdějšího nařízení Brusel I jakožto nástupce Bruselské úmluvy.

Frederick Primus a Milton Goldenberg jakož i nizozemská vláda zastávali názor, že je nutno použít extenzivní výklad přídavného jména „odporující si“, který byl použit ve výše zmíněném rozsudku *Tatry* v kontextu bývalého článku 22 Bruselské úmluvy, i na výklad článku 6 odst. 1. Naopak Roche a další, jakož i vláda Velké Británie, k jejichž argumentaci se připojil ve svém stanovisku i generální advokát, naopak tvrdili, že toto použití není s přihlédnutím k rozdílu mezi účelem a postavením obou dotčených ustanovení v systému Bruselské úmluvy přípustné a že je třeba dát přednost restriktivnímu výkladu.

Z uvedeného případu tedy vyplývá, že pokud jsou několika soudům různých smluvních států podány žaloby pro porušení evropského patentu vydaného v každém z těchto států, které směřují proti žalovaným s bydlištěm v těchto státech kvůli skutkům, kterých se údajně dopustily na jejich území, případné rozdíly mezi rozhodnutími vydanými dotčenými soudy nespádají do rámce téže právní situace.

Případná odchýlná rozhodnutí nemohou být tedy kvalifikována jako rozporná. Z toho vyplývá, že v případě žalob pro porušení evropského patentu obviňujících několik společností usazených v různých smluvních státech ze skutků, kterých se dopustily na území jednoho nebo několika z těchto států, nelze dospět k závěru o existenci téže skutkové situace, jelikož jde o různé žalované, a porušení spáchaná v různých smluvních státech, která jsou jim vytýkána, nejsou totožná. Kromě toho – ačkoliv Mnichovská úmluva, upravující některé otázky spojené s evropským patentem, stanoví společná pravidla pro udělování evropského patentu, jasně určuje, že takový patent se nadále řídí vnitrostátními úpravami každého smluvního státu, pro který byl vydán.

Každá žaloba pro porušení evropského patentu tak musí být zkoumána podle vnitrostátní právní úpravy platné v každém ze států, pro které byl vydán. Je tedy zřejmé, že pokud jsou k několika soudům různých smluvních států podány žaloby pro porušení evropského patentu vydaného v každém z těchto členských států, jež směřují proti žalovaným s bydlištěm v těchto státech kvůli skutkům, kterých se údajně dopustili na jejich území, případné rozdíly mezi rozhodnutími vydanými dotčenými soudy nespádají do rámce téže právní situace.

Z výše uvedeného je možné dovodit, že i kdyby byl použit nejširší výklad pojmu „odporující si“ ve smyslu rozporná, jako kritérium existence vztahu souvislosti požadovaného podle čl. 6 odst. 1 Bruselské úmluvy, je třeba konstatovat, že takový vztah není možno stanovit mezi žalobami pro porušení téhož evropského patentu, z nichž každá směřuje proti společnosti usazené v jiném smluvním státě kvůli skutkům, kterých se údajně dopustila na území tohoto státu.

Odpověď ESD tedy zněla, že článek 6 odst. 1 Bruselské úmluvy musí být vykládán v tom smyslu, že se nepoužije v rámci řízení o porušení evropského patentu, ve kterém je obviněno několik společností usazených v různých smluvních státech ze skutků, kterých se dopustily na území jednoho nebo několika z těchto států, a to ani v případě, že uvedené společnosti patří k téže skupině jednaly totožným nebo podobným způsobem, v souladu se společnou politikou, která byla vypracována jedinou z nich.

Dále ESD ještě uvedl, že příslušnost založená pouze na faktických kritériích uváděných předkládajícím soudem by vedla k případnému vzniku příslušnosti více soudů a mohla by ovlivnit předvídatelnost pravidel o příslušnosti upravených Bruselskou úmluvou a následkem toho zasáhnout i do zásady právní jistoty, která je základním výstavbovým pilířem této úmluvy (viz rozsudky C-256/00 *Besix* a C-281/02 *Owusu*). Tento zásah by byl o to významnější, že použití dotčených kritérií by poskytlo žalobci široký výběr, podporující tak praxi „forum shopping“, které má úmluva za cíl zabránit.

Dvě níže uvedená rozhodnutí již také byla rozebrána v předchozích dílech seriálu, které se týkaly obecné pravomoci v článku 2 nařízení a alternativní pravomoci v článku 5 odst. 3 ve věcech týkajících se deliktů nebo kvazideliktů odpovědnosti. Jejich význam pro interpretaci článku 6 odst. 1 je však neopomenutelný, proto zde budou v krátkosti připomenuta.

52. Rozhodnutí 189/87 Athanasios Kalfelis v. Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst and Co. and others

„Článek 6 odst. 1 se použije na případy, kdy jeden žalobce podá rozdílné žaloby na více osob, přičemž mezi těmito žalobami musí existovat nějaká spojitost. Podstata této spojitosti musí být určena nezávisle a musí být takového druhu, že je účelné rozhodnout související žaloby dohromady, aby se předešlo vzájemně si odporujícím rozhodnutím vyplývajícím z rozdílných soudních řízení.“

Faktický stav

Dne 27. 4. 1987 se německý *Bundesgerichtshof* (Nejvyšší spolkový soud) obrátil na ESD s předběžnou otázkou, která se týkala článku 6 odst. 1 Bruselské úmluvy. V období od března 1980 do července 1981 sjednal pan Kalfelis s bankou se sídlem v Lucemburku několik burzovních transakcí. Za tímto účelem zaplatil pan Kalfelis lucemburské bance 344 868,52 DM. Veškerá jednání probíhala prostřednictvím zprostředkovatele, kterým byla banka se sídlem ve Frankfurtu nad Mohanem a za účasti prokuristy této banky. Sjednané transakce však skončily neúspěchem.

Pan Kalfelis podal u německého soudu žalobu proti oběma bankám i prokuristovi a požadoval zaplacení částky 463 019,08 DM. Jeho nárok byl založen na smluvní odpovědnosti spočívající v porušení povinnosti poskytnout informace a na deliktní odpovědnosti, protože žalovaní mu svým jednáním proti dobrým mravům způsobili škodu. Žalobce se rovněž domáhal bezdůvodného obohacení s tím, že burzovní smlouvy nejsou na základě kogentních ustanovení německého práva pro strany závazné, a proto má právo žádat zpět peníze, které zaplatil. Lucemburská banka ve všech stádiích řízení namítala nepravomoc německého soudu. *Bundesgerichtshof* se obrátil na ESD s následující otázkou:

„Má být článek 6 odst. 1 Úmluvy (nařízení) vykládán tak, že mezi žalobami podanými proti různým žalovaným musí existovat nějaké spojení? Pokud ano, existuje takové spojení mezi žalobami, jsou-li tyto po právní i faktické stránce stejné nebo lze takové spojení předpokládat pouze, je-li vhodné žaloby projednat a rozhodnout o nich společně, aby se zabránilo riziku odporujících si rozhodnutí?“

ESD dospěl v otázce týkající se článku 6 odst. 1 k následujícím závěrům:

Proto, aby se mohl použít článek 6 odst. 1 Úmluvy, je nutné, aby mezi různými žalobami podanými jedním žalobcem vůči více žalovaným existovalo určité spojení. Toto spojení je dáno, pokud je účelné rozhodnout o souvisejících žalobách dohromady, aby se předešlo vzájemně si odporujícím rozhodnutím vyplývajícím z rozdílných soudních řízení.

53. Rozhodnutí C-51/97 Réunion Européenne SA and others v. Spliethoff's Bevrachtingskantoor BV and the Master of the vessel Alblasgracht V002

„Článek 6 odst. 1 Úmluvy musí být interpretován tak, že žalovaný, který má domicil ve smluvním státě, nemůže být na základě tohoto článku žalován před soudem z jiného členského státu, kde je zahájen proces vůči jeho spoluobčanovi, jenž nemá domicil na území členského státu za předpokladu, že spor není rozdělitelný. Cíle zajistit právní jistotu v rámci Bruselské úmluvy by nemohlo být dosaženo, pokud by skutečnost, že soud ve smluvním státě přijal pravomoc nad jedním z žalovaných, jehož domicil je ve smluvním státě, umožnila zahájení řízení proti dalšímu žalovanému, jehož domicil je ve smluvním státě, před totožným soudem. Tímto by došlo k tomu, že by byl žalovaný zbaven výhody ochranných pravidel stanovených Úmluvou.“

Faktický stav

Dne 7. 2. 1997 se francouzský soud (*Cour de Cassation*) obrátil na ESD s žádostí o interpretaci článku 6 odst. 1 nařízení Brusel I. Interpretací dotazy byly položeny v souvislosti se sporem mezi devíti pojišťovacími společnostmi, přičemž roli hlavního pojišťovatele měla společnost Réunion Européenne, která postoupila svá práva francouzské společnosti Brambi Fruits a holandskou společností Spliethoff's Bevrachtingskantoor BV a kapitánem holandské lodi Alblasgracht V002 poté, co byla objevena škoda na nákladu 5 199 kartonů hrušek dodaných společností Brambi Fruits. Tato škoda, na které se žalovaní podíleli, vznikla při přepravě. Francouzský soud se na ESD obrátil s tímto interpretačním dotazem:

„Může být osoba domicilovaná ve smluvním státě žalovaná v jiném smluvním státě, kde je zahájen proces vůči jeho spoluobčanovi, jenž však nemá domicil na území členského státu, za předpokladu, že spor je nedělitelný?“

ESD na tuto otázku odpověděl záporně, takže žalovaný nemůže být před takto určeným soudem žalován.

III. Článek 6 odst. 2 – alternativní pravomoc u žalob o záruku nebo u intervenčních žalob

Článek 6 odst. 2 zní: „Osoba, která má bydliště na území některého členského státu, může být též žalována, jedná-li se o žalobu o záruku nebo o intervenční žalobu, u soudu, u něhož byla podána původní žaloba, ledaže by toto řízení bylo zahájeno pouze proto, aby tato osoba byla odňata soudem, který je pro ni příslušný.“

54. Rozhodnutí C-365/88 Kongress Agentur Hagen GmbH v. Zeehaghe BV.

„V případě, kdy žalovaný domicilovaný v jednom členském státě je žalován u soudu jiného členského státu dle článku 5 odst. 1 Úmluvy, má tento soud též pravomoc dle článku 6 odst. 2, aby zahájil řízení ve věci žaloby o záruku či intervenční žaloby vznesené proti osobě domicilované v jiném členském státě. Musí být však splněna podmínka, že mezi hlavní žalobou a žalobou o záruku či intervenční žalobou existuje určitá souvislost, avšak bez ohledu na pravidlo, dle něhož je soudu dána pravomoc v hlavním sporu.“

„Článek 6 odst. 2 Úmluvy musí být interpretován tak, že nepodmiňuje podání žaloby o záruku či intervenční žaloby souhlasem národního soudu. Národní soud se při posouzení otázky přípustnosti žaloby může řídit svým národním právem za podmínek, že nebude omezeno použití ustanovení, obsažených v nařízení a nebude snížena jeho účinnost. Žaloba o záruku či intervenční žaloba může být podána i v případě, že třetí strana má domicil v jiném smluvním státě, než-li je stát soudu zabývající se hlavním sporem.“

Faktický stav

Dne 15. 12. 1988 se holandský soud (*Hoge Raad der Nederlanden*) obrátil na ESD s interpretační žádostí týkající se článku 6 odst. 2 nařízení Brusel I. Spor vznikl mezi Kongress Agentur Hagen GmbH (dále již jen „Hagen“), registrovanou v Německu, a holandskou společností Zeehaghe BV. Hagen rezervovala u Zeehaghe BV jménem společnosti Garant Schuhgilde eG, se sídlem v Německu, velké množství pokojů. Tuto rezervaci však následně zrušila a byla holandskou společností zažalována u holandského soudu za porušení smlouvy, přičemž Zeehaghe BV požadovala zaplatit určitou peněžní částku jako odškodnění i s úroky a náklady.

Hagen však poukazovala na nepravomocnost holandského soudu a na to, že by do řízení měla přistoupit Garant Schuhgilde eG, která je podle jejího názoru odpovědná za vznik škody. Soud návrh, aby k hlavnímu sporu byla připojena žaloba o záruku či intervenční žaloba, zamítl s tím, že by došlo k neúměrnému zdržení a nechtěným komplikacím. Odvolací soud potvrdil tento názor a vyslovil názor, že článek 6 odst. 2 Bruselské úmluvy neupravuje povinnost použít žalobu o záruku či intervenční žalobu, nýbrž stanoví pouze možnost jejího použití.

V odvolacím řízení byly holandským soudem vzneseny na ESD tyto interpretační dotazy:

„Jestliže žalovaný domicilovaný v jednom smluvním státě je žalován na základě článku 5 odst. 1 Úmluvy v jiném členském státě, je možné aby u tohoto soudu z jiného smluvního státu byla žalovaným podána žaloba o záruku či intervenční žaloba dle článku 6 odst. 2 Úmluvy?“

Odpověď ESD zněla, že pokud žalovaný, který je domicilovaný v jednom členském státě, je žalován u jiného členského státu v souladu s článkem 5 odst. 1 Úmluvy, je zde dána pravomoc dle článku 6 odst. 2 pro tento posléze jmenovaný soud, aby zahájil řízení o žalobě o záruku či intervenční žalobě.

„Má být článek 6 odst. 2 Úmluvy interpretován tak, že je soud povinen přijmout žalobu o záruku či intervenční žalobu za podmínek stanovených v tomto článku? A jestliže ne, tak mohou být pro určení, zda je dána povinnost přijetí žaloby o záruku či intervenční žaloby, použity národní procesní předpisy soudu?“

Jednotlivé názory týkající se druhé otázky byly velice zajímavé. Francouzská a německá vláda tvrdily, že článek 6 odst. 2 musí být interpretován jako nezávislé ustanovení. Podle jejich názoru jsou členské státy povinny poskytnout stranám sporu plnohodnotnou právní ochranu, je-li dána pravomoc soudu z nějakého členského státu. Tato ochrana nemůže být omezena národními procesními předpisy.

Tyto názory byly podpořeny i Komisí, neboť dle jejího názoru tak bude zajištěna jednoduchost a jednotnost používání nařízení. Národní soudy mající pravomoc k přijetí základní žaloby by poté byly povinny přijmout i žalobu o záruku či intervenční žalobu.

ESD uvedl, že článek 6 odst. 2 nařízení řeší otázku pravomoci soudu a ne přípustnost podání, omezují se tak na určení příslušného soudu a nijak neupravuje podmínky přípustnosti v pravém slova smyslu. Pokud jde o procesní pravidla o příslušnosti, je třeba se využít vnitrostátní pravidla daného národního soudu.

ESD odkázal na svůj rozsudek 288/82 *Duijnste v. Goderbauer*, ve kterém judikoval, že není možno, aby se soud v otázce přípustnosti řídil pravidly národního práva, které by omezovaly použití ustanovení obsažených v Úmluvě.

Odpověď ESD tedy zněla, že článek 6 odst. 2 musí být interpretován tak, že nepodmiňuje podání žaloby o záruku či intervenční žaloby souhlasem národního soudu. Národní soud se při posouzení otázky přípustnosti žaloby může řídit svým národním právem za podmínek, že nebude omezeno použití ustanovení obsažených v nařízení a nebude snížena jeho účinnost. Nemohou tak být použity podmínky příslušnosti stanovené vnitrostátním právem, jež by měly za následek omezení uplatnění pravidel o příslušnosti stanovených Úmluvou.

Dále ESD ještě doplnil, že žaloba o záruku či intervenční žaloba může být podána i v případech, že třetí strana má domicil v jiném smluvním státě, než je stát soudu zabývající se hlavním sporem.“

55. Rozhodnutí C-77/04 *Groupement d'intérêt économique (GIE) Réunion européenne and Others v. Zurich España and Société pyrénéenne de transit d'automobiles (Soptrans)*

„Na žalobu o ručení podanou mezi pojistiteli založenou na vícenásobném pojištění se nevztahují pravidla o zvláštní příslušnosti ve věcech pojištění uvedená v oddíle 3 hlavy II Bruselské úmluvy – Příslušnost ve věcech pojištění. Tento oddíl upravuje pro pojištěného více možností zvolit si příslušný soud, nežli má pojistitel. V jeho rámci je též vyloučena jakákoliv možnost ujednání ve prospěch pojistitele, neboť cílem je ochrana pojištěného. Tento je nejčastěji nucen čelit formulářové smlouvě, o jejíchž ustanoveních není možné dále jednat, a představuje tak osobu hospodářsky nejslabší.

Zvláštní ochrana však není odůvodněna, pokud jde o vztahy mezi podnikateli v pojišťovnictví, neboť o žádném nelze mít za to, že je vzhledem k jinému subjektu ve vztahu slabšího postavení.“

„Článek 6 odst. 2 Úmluvy je použitelný na žalobu o ručení založenou na vícenásobném pojištění, existuje-li vztah mezi původním návrhem a návrhem o ručení umožňujícím učinit závěr o neexistenci obcházení příslušnosti soudu.“

„Je věcí vnitrostátního soudu projedávajícího původní žalobu, aby ověřil existenci takového vztahu, v tom smyslu, že se musí ujistit, že žaloba o ručení nesměřuje pouze k tomu, aby žalovaný byl odňat soudu, který je pro něj příslušný.“

Faktický stav

Dne 12. 2. 2004 se francouzský soud (*Cour de Cassation*) obrátil na ESD s žádostí o interpretaci článku 6 odst. 2 nařízení Brusel I. Tato žádost byla podána v rámci sporu, jehož předmětem byla žaloba týkající se ručení podaná francouzskými pojistiteli *Société pyrénéenne de transit d'automobiles* (dále jen „Soptrans“) proti společnosti *Zurich España*, za účelem rozdělení náhrady škody, kterou dlužila Soptrans společnosti *General Motors Espagne* (dále jen „GME“), mezi tyto pojišťovny.

Skutkové pozadí sporu bylo takové, že dne 13. 8. 1990 došlo k pojistné události na parkovišti, na němž Soptrans, která byla pojištěna u GIE Réunion européenne a také u společnosti Axa se sídlem ve Francii, zajišťovala uskladnění nových motorových vozidel. Některá poškozená vozidla náležela GME a byla pojištěna u společnosti *Zurich España*, se sídlem ve Španělsku. V návaznosti na narovnání, k němuž mělo dojít v průběhu řízení u španělského soudu, se Soptrans zavázala zaplatit GME 120 000 000 ESP jako náhradu škody vzniklé na vozidlech v jejím vlastnictví.

Souběžně s tímto řízením Soptrans podala u francouzského *Tribunal de Grande Instance de Perpignan* žalobu proti pojistitelům směřující k tomu, aby jim bylo uloženo nést důsledky žaloby podané proti ní u španělského soudu. Pojistitelé poté podali žalobu o ručení proti společnosti *Zurich España* na základě L. 121 – 4 francouzského zákoníku pojištění, který v případech vícenásobného pojištění stanoví poměrné rozdělení pojistného plnění, jež má být vyplaceno pojištěnému, mezi jednotlivé pojistitele. *Zurich España* zpochybnila příslušnost francouzského soudu ve prospěch *Tribunal de Barcelona*, tedy soudu v místě jejího sídla

Rozsudkem ze dne 2. 2. 1999 došel francouzský soud k závěru, že francouzské soudy jsou příslušné na základě článku 6 odst. 2 Úmluvy. *Zurich España* podala proti tomuto rozhodnutí odvolání k soudu vyšší instance, který, domnívaje se, že v projednávaném případě jsou použitelná pouze ustanovení oddílu 3 hlavy II Úmluvy, prohlásil uvedené soudy za nepřislušné k projednání žaloby o ručení podané pojistiteli.

Pojistitelé tedy podali mimořádný opravný prostředek ke *Cour de Cassation* z důvodu, že žaloba o ručení založená na vícenásobném pojištění jednak nespadá do působnosti článku 11 Bruselské úmluvy a jednak existence souvislosti mezi hlavním návrhem a žalobou o ručení nepatří mezi podmínky použití článku 6 odst. 2. Výše zmíněný soud proto položil ESD následující interpretační dotazy:

„Vztahuje se na žalobu o ručení nebo na návrh na vstoupení dalšího účastníka podané mezi pojistiteli, založené nikoliv na zajišťovací smlouvě, ale na údajném vícenásobném pojištění nebo případu pojistné spoluúčasti a týkající se oblasti pojištění, ustanovení oddílu 3 hlavy II Bruselské úmluvy?“

„Je článek 6 odst. 2 použitelný k určení příslušného soudu v případě žaloby o ručení nebo návrhu na vstoupení dalšího účastníka podaných mezi pojistiteli, a v případě kladné odpovědi, podléhá toto použití požadavku na to, aby spolu jednotlivé návrhy souvisely ve smyslu článku 22 Úmluvy, nebo alespoň důkazu existence dostatečného vztahu mezi těmito návrhy prokazujícího neexistenci obcházení příslušnosti soudu?“

ESD na první otázku odpověděl, že ustanovení oddílu 3 hlavy II Bruselské úmluvy nejsou použitelná na vztahy mezi pojistiteli v rámci žaloby o ručení. Tento oddíl je věnován zvláštní příslušnosti ve věcech pojištění, kde do popředí vystupuje zásada ochrany pojištěného jako hospodářsky slabší strany. Použití pravidel o zvláštní příslušnosti stanovených Úmluvou za tímto účelem nelze rozšířit na osoby, u nichž není tato ochrana odůvodněna. V daném případě se jednalo o vztahy mezi podnikateli v odvětví pojišťovnictví, z nichž o žádném nelze mít za to, že je vzhledem k jinému ve slabším postavení, použití zvláštní ochrany tudíž nebylo odůvodněno.

Tento výklad ESD podpořil ve svém stanovisku i generální advokát, když uvedl, že výše zmíněné stanovisko potvrzují zejména články 8, 10 a 12 Bruselské úmluvy, které se jasně týkají žaloby podané pojistníkem, pojištěným nebo poškozeným, a článek 11 téže úmluvy, který se vztahuje na žalobu podanou proti pojistníkovi, pojištěnému nebo oprávněné osobě. Ustanovení oddílu 3 hlavy II úmluvy jsou použitelná pouze na vztahy vyznačující se nerovnovážným postavením zúčastněných osob, a z tohoto důvodu byl zaveden režim zvláštní příslušnosti ve prospěch strany považované za hospodářsky nejslabší a právně nejméně zkušenou.

K druhé otázce ESD uvedl, že článek 6 odst. 2 Úmluvy je použitelný na žalobu o ručení založenou na vícenásobném pojištění, existuje-li vztah mezi původním návrhem a návrhem o ručení umožňujícím učinit závěr o neexistenci obcházení příslušnosti soudu. Výše zmíněný článek tak nevyžaduje existenci žádného jiného vztahu kromě toho, který je dostatečný ke zjištění neexistence obcházení příslušnosti soudu.

IV. Článek 6 odst. 3 – alternativní pravomoc u vzájemné žaloby, která se týká stejné smlouvy či stejné skutečnosti jako původní žaloba

Článek 6 odst. 3 zní: „Osoba, která má bydliště na území některého členského státu, může být též žalována, jedná-li se o vzájemnou žalobu, která se týká stejné smlouvy či stejné skutečnosti jako původní žaloba, u soudu, u něhož byla podána původní žaloba.“

56. Rozhodnutí C-341/93 *Danvaern Production A/S v. Schuhfabriken Otterbeck GmbH & Co.*

„Článek 6 odst. 3 Bruselské úmluvy dopadá na případy, kdy má soud pravomoc projednat žalobu vyžadující samostatný rozsudek nebo usnesení. Proto se uplatní jen na takové žaloby, ve kterých žalobce usiluje o vydání samostatného rozsudku nebo usnesení. Naopak se nevztahuje na situace, kdy obžalovaný jen v rámci své obhajoby vznese nárok na svou pohledávku za žalobcem. Vznesení obhajoby a podmínky, za nichž může být vznesena, se řídí národním právem.“

Faktický stav

Dne 5. 7. 1993 se dánský soud (*Western Regional Court*) obrátil na ESD s žádostí o interpretaci článku 6 odst. 3 nařízení Brusel I. Problematické otázky vyvstaly v souvislosti se sporem mezi německou společností vyrábějící obuv a zároveň pozdějším žalobcem *Schuhfabriken Otterbeck GmbH & Co* (dále již jen „Otterbeck“) a žalovanou dánskou společností *Danvaern Production A/S* (dále již jen „Danvaern“). Na základě smlouvy ze dne 10. 8. 1979 se Danvaern stal výhradním zástupcem společnosti Otterbeck pro území Dánska, avšak dne 22. 3. 1990 byla tato smlouva ze strany německé společnosti vypovězena s okamžitou platností. Na podzim roku 1990 byla dánskému soudu doručena žaloba, ve které Otterbeck žalovala Danvaern o dosud nezaplacenou částku 223 173,39 dánských korun za dodávku obuvi z období únor 1990. Danvaern připustil existenci dlužné částky, avšak argumentoval tím, že mu předčasným ukončením smlouvy ze strany Otterbeck vznikla škoda ve výši 737 018,34 dánských korun a z tohoto důvodu by měla být žaloba Otterbeck zamítnuta a měl by být též vydán samostatný rozsudek přikazující německé společnosti uhradit vzniklou škodu.

Dánský soud následně zamítl návrh společnosti Danvaern pro nepřípustnost, neboť shledal, že zde není míra spojení požadovaná článkem 6 odst. 3. Danvaern se odvolala k soudu vyšší instance s tím, že již nepožadovala vydání samostatného rozsudku, ale pouze kompenzaci vzájemných pohledávek ve výši svého dluhu vůči Otterbeck.

Belgický odvolací soud se obrátil na ESD s několika základními otázkami týkajícími se interpretace článku 6 odst. 3 dnes platícího nařízení Brusel I:

„Vztahuje se článek 6 odst. 3 na protinárok a kompenzaci vzájemných pohledávek? Je tedy možno článek použít na situaci, kdy se obžalovaný brání protižalobou proti žalobci?“

ESD odpověděl, že je nutno rozlišovat dvě situace. Žalovaný se buď jen brání svým nárokem vůči žalobci v rámci obhajoby s cílem vyvrátit nárok žalobce, či vznesne samostatnou žalobu s cílem získat samostatný rozsudek přikazující žalobci splatit žalovanému dluh. První situace je upravena národním právem, na druhou pak dopadá ustanovení článku 6 odst. 3 nařízení.

V. Závěr

Jak jsme slíbili v úvodu, zmíníme se na tomto místě ještě krátce o alternativě uvedené v odstavci 4 článku 6, který zní: „Osoba, která má bydliště na území některého členského státu, může být též žalována, ve věcech týkajících se smlouvy nebo nároku ze smlouvy, kde žaloba může být spojena s žalobou týkající se věcných práv k nemovitostem proti témuž žalovanému, u soudu členského státu, na jehož území se nemovitost nachází.“

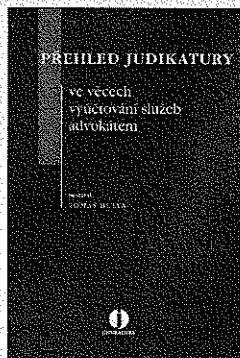
Jako příklad pro využití tohoto ustanovení lze uvést žalobu na zaplacení určité sumy, přičemž povinnost tuto sumu zaplatit vyplývá ze smlouvy. Jestliže by zaplacení předmětné sumy bylo zajištěno zástavním právem k nemovitosti a tato suma nebyla zaplacena, mohla by žaloba týkající se odpovědnosti dlužníka být podána ve státě, v němž se nachází nemovitost, i kdyby žalovaný byl jinak domicilován v jiném členském státě. Soudy státu, kde se nachází nemovitost, mají v souladu s čl. 22 nařízení Brusel I výlučnou pravomoc k projednání žaloby na uspokojení se ze zástavy. Avšak v souladu s článkem 6 odst. 4 jsou zároveň pravomocné i k posouzení osobní odpovědnosti dlužníka.

Je zřejmé, že toto ustanovení nemůže existovat zcela osamoceně. Možnost kombinace výše uvedených žalob musí být obsažena v národním procesním právu konkrétního členského státu ES. Je také samozřejmé, že o toto spojení musí požádat stejný žalobce.¹⁾

Touto částí série je ukončen přehled rozhodnutí ESD k alternativním pravomocem a v příštím čísle budeme pokračovat rozhodnutími ke speciálním pravomocem, tj. pravomocem ve věcech pojišťovacích, spořitelenských a věcech individuálních pracovních.

¹⁾ Viz tzv. Jenardova zpráva k Bruselské úmluvě, OJ 1979 C 59.

NOVINKY Z NAKLADATELSTVÍ ASPI

Přehled judikatury ve věcech vyúčtování služeb advokátem

Sestavil Tomáš Hulva

Netradičně pojatý svazek, který kromě judikatury obsahuje stručný a praktický výklad k jednotlivým položkám, které advokáti ve své praxi klientům účtují, jakož i výklad k vyhlášce č. 484/2000 Sb., jež upravuje paušální odměnu advokáta v civilním řízení soudním.

Meritum publikace tvoří výběr judikátů a rozhodnutí kárného senátu České advokátní komory, které se vztahují k advokátnímu tarifu a vyhlášce č. 484/2000 Sb. Judikatura je přitom logicky uspořádána dle jednotlivých druhů advokátem účtovaných položek s přesným odlišením jednotlivých ustanovení právních předpisů, k nimž se vztahují: smluvní odměna advokáta, tarifní odměna, paušální sazba náhrady odměny za zastupování účastníka advokátem či notářem, vyúčtování hotových výdajů, cestovné, náhrada za promeškaný čas a daň z přidané hodnoty.

Publikace je určena především advokátům, advokátními koncipientům, soudcům, justičním čekatelům, orgánům činným v trestním řízení, orgánům státní správy, ale též právním oddělením větších podniků, jež využívají služeb externích advokátních kanceláří, jakož i jakýmkoli menším či středním podnikům, jež běžně využívají advokátních služeb.

Tuto komplexní pomůcku pro advokáty doplňuje i CD s dvěma kalkulačkami sloužícími k výpočtu výše soudního poplatku a výše úroku z prodlení.

Cena 330 Kč, 232 stran, brožovaná

Publikaci objednávejte na adrese:

ASPI, a. s., U nákladového nádraží 6, 130 00 Praha 3,

tel.: 246 040 400, fax: 246 040 401, e-mail: obchod@aspi.cz, <http://www.aspi.cz>